

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

Servitūtu nodibināšana tiesas ceļā

Bakalaura darbs

Autors: **Jānis Gudēns**

Studenta apliecības Nr.: jg15019

Darba vadītājs: docents Dr. iur. Erlens Kalniņš

Rīga 2018

SATURS

Ievads	5
1. Servitūtu regulējums Latvijas civiltiesībās.....	7
2. Servitūtu nodibināšana	14
3. Servitūta nodibināšana tiesas ceļā kā cilvēka pamattiesību aizskārums	19
3.1. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības	19
3.2. Servitūtu regulējuma atbilstība Satversmei Satversmes tiesas skatījumā	25
3.3. Atlīdzības noteikšana par servitūta lietošanu.....	28
4. Servitūtu regulējums ārvalstīs	34
Kopsavilkums	36
Izmantoto literatūras avotu saraksts	38

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā autors apskata servitūtu nodibināšanu tiesas ceļā kā vienu no servitūta nodibināšanas veidiem. Autors aplūko servitūtu nodibināšanu tiesas ceļā, un tā regulējuma atbilstību Satversmē noteiktajām tiesībām uz īpašumu, kā arī apskata servitūtu regulējumu ārvalstīs.

Ņemot vērā to, ka atsevišķos gadījumos ar servitūta nodibināšanu īpašums tiek būtiski apgrūtināts, autors darbā apskata vai šāds regulējums nepārkāpj Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu. Tiesa, nodibinot atsevišķus servitūtus, var apgrūtināt īpašumu salīdzinoši lielā apmērā. Autors uzskata, ka pašreizējais regulējums pārlietu mudina privāttiesiskas attiecības risināt tiesas ceļā, tiesas ceļā dibināts servitūts būtu jāatstāj kā galējais risinājums, priekšroku dodot servitūtu nodibināšanai ar līgumu.

Atslēgvārdi: servitūts, servitūta nodibināšana, īpašumtiesības, privāttiesības.

ANNOTATION

In bachelor's work, author views establishment of easement by court as one of methods of establishment of easement. Author examines easements established by court, its eligibility to property rights settled in Constitution, and looks at regulation of easement in foreign countries.

Since in separate occasions property gets legally highly encumbered, author researches if encumbrance does not exceed the property rights set in Constitution. Court, at some cases, can encumber property at comparatively high amount. Author holds a view that current regulation of easement excessively encourages personal relations to be dealt in civil trials, easement established by court should be left as uttermost solution, priority should be given to establishment of easement by agreement.

Keywords: easement, establishment of easement, property rights, private rights.

IEVADS

Pastāvot īpašuma tiesībai, kas savā būtībā ļauj īpašniekam rīkoties ar savu īpašumu pilnīgi brīvi un pēc saviem ieskatiem, autoram interesants šķiet servitūta institūts, kurš ļauj nodibināt servitūtu pār īpašumu un tādējādi to apgrūtinot, kas, savukārt, liedz īpašniekam pilnīgi brīvi rīkoties ar sev piederošo īpašumu.

Kaut arī vispārēji tiek uzskatīts, ka kalpojošā īpašuma īpašnieka īpašuma tiesības netiek aizskartas, bet gan tikai apgrūtinātas, atsevišķos servitūta nodibināšanas gadījumos redzams, ka īpašuma tiesības tiek apgrūtinātas nesamērīgi lielā apjomā, kas varētu tikt uzskatīts par īpašuma tiesību aizskārumu.

Bakalaura darbā autors apskata vispārējos apstākļus, kas var būt par pamatu servitūtu nodibināšanai tiesas ceļā, kā arī ar to saistīto problemātiku. Pastāvot valdošajai un kalpošajai lietai neizbēgami pastāv divi īpašuma īpašnieki un viņu īpašuma intereses. Robeža, kādā viens īpašums var tikt apgrūtināts par labu otram ir, autora uzskatā, būtiskākais apstāklis, kas jāvērtē, lai nodibinātu servitūtu. Taču vienmēr pastāvēs arī valdošā īpašuma vajadzība zināmā mērā izmantot kalpojošo īpašumu, lai nodrošinātu tā pilnvērtīgu funkcionēšanu un izmantošanu.

Nepieciešams apskatīt vispārējo regulējumu, lai gūtu vispārēju priekšskatu par servitūtu veidiem un to noregulējumu. Satversmes tiesa ir skatījusi lietu par servitūtu nodibināšanu tiesas ceļā atbilstību Satversmē noteiktajām tiesībām uz īpašumu. Tāpat tiesu praksē ir vērojams pietiekoši liels strīdu skaits par servitūtu nodibināšanu. Tādēļ var secināt, ka servitūtu nodibināšana tiesas ceļā notiek pietiekoši bieži, neskatoties uz iespēju nodibināt servitūtu vienošanās ceļā ar līguma palīdzību. Interesants autoram šķiet arī fakts, ka Satversmes tiesa, skatot jautājumu par īres maksas ierobežojumu piespiedu nomas attiecībās, ir atzinusi šādu ierobežojumu par neatbilstošu Satversmei. Ņemot vērā līdzības starp piespiedu nomas attiecībām un tiesas ceļā nodibinātu servitūtu, autors uzskata, ka atlīdzības jautājums jāapskata arī attiecībā uz servitūtiem.

Darba mērķis ir definēt ar servitūtu nodibināšanu tiesas ceļā saistītos problēmjautājumus, apskatot spēkā esošo regulējumu. Apskatīt tiesu praksi, kas saistās ar servitūtu nodibināšanu tiesas ceļā, lai uzzinātu problemātiku, kas saistās ar konkrēto jautājumu.

Autors darba gaitā apskata vai pašreizējais regulējums, kas sevī neiekļauj nekādu atlīdzību par servitūta nodibināšanu un lietošanu, nepārkāpj Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu.

Darba gaitā autors virspusīgi apskata arī servitūtu regulējumu ārvalstīs, lai gūtu plašāku priekšskatu par iespējamo servitūtu noregulējumu, kā arī apskatītu atšķirības starp Latvijas un

ārvalstu noregulējumiem. Tiks apskatīts arī servitūtu regulējums Latvijā ārpus Civillikuma, lai plašāk ielūkoties iespējamajā servitūtu noregulējumā.

Bakalaura darbā autors izmanto šādas pētniecības metodes:

Analītiskā metode, lai apskatītu un izvērtētu servitūta vispārējo regulējumu un izgaismotu problēmjautājumus, kas ar to saistās. Vēsturisko metodi, lai ieskatītos servitūtu regulējuma vēsturiskajā attīstībā un izmaiņās. Induktīvo metodi, lai varētu apskatīt servitūtu regulējuma atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām. Salīdzinošo metodi autors izmanto, lai salīdzinātu Latvijas regulējumu ar ārvalstīm, meklētu kopīgo un norādītu uz atšķirīgajām lietām.

1. SERVITŪTU REGULĒJUMS LATVIJAS CIVILTIESĪBĀS

Servitūti ir iekļauti Civillikuma¹ trešajā daļā. Servitūti ir lietu tiesības un nošķirami no saistību tiesībām tādēļ, ka servitūts apgrūrina tikai pašu lietu, nevis personu, kam pieder īpašums.²

Servitūts dod personai tiesības uz svešu lietu. Servitūta tiesiskajās attiecības ir izšķirama valdošā un kalpojošā lieta. Kalpojošā lieta lietošanas ziņā ir aprobežota un valdošās lietas īpašnieka tiesība uz servitūtu dod viņam zināmas tiesības uz kalpojošo lietu, tādējādi aprobežojot kalpojošās lietas īpašnieka tiesības. Taču tiesības izmantot citas personas lietu ir ierobežota- persona nav absolūta noteicēja pār lietu.³

Servitūts kā tiesību institūts pazīstams jau no romiešu laikiem.⁴ Servitūts ir lietiska rakstura tiesība izlietot noteiktā veidā citam piederošu lietu. Servitūtu tiesības kā lietu tiesības ir absolūtas, un tās jārespektē ikkatram.⁵

Vārds “servitūts” atvasināts no verba *servire*- kalpot. Sakarā ar šādu terminoloģiju rodas jautājums, kā kalpošanas jēdzienu, kas minēts CL 1133. pantā, iespējams attiecināt un saistīt ar lietu. Šis jautājums skaidrojams vēsturiski: romiešiem *servus*(kam vajadzēja kalpot), juridiski bija lieta; tādējādi par kalpotāju varēja būt ne tikai persona, bet arī lieta, arī cilvēks kā lieta (romiešiem vergs). Tādējādi paplašinot šādu izpratni arī, piemēram, zemes gabalu varēja uzskatīt par kalpotāju, respektīvi, kalpojošo lietu.⁶

BVLK III daļā servitūtu nodibināšanu regulēja 1251. pants. Tas noteic, ka servitūta tiesība nodibināma 3 veidos:

- ar likumu
- ar tiesas spriedumu par dališanu
- ar privātpersonu rīkojumiem, kas izsacīti vai nu līgumā vai vienpusējā gribas izteikumā, un proti, testamentā.⁷

No BVLK kopojuma redzams, ka līdzīgi kā Civillikumā servitūtu nodibināšana tika regulēta 3 veidos. Taču būtiskākā atšķirība redzama tieši regulējuma par servitūta nodibināšanu ar tiesas spriedumu, skatāma apstākļi, ka BVLK 1251. pants ar tiesas spriedumu paredzēja nodibināt tikai servitūtus, kas rodas kopīpašuma dališanas procesā. Arī mūsdienās Civillikums

¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts:28.01.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 4.03.2018]

² Rozenfelds J. Lietu tiesības. 4.labotais, papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2011, 141. lpp

³ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 34. lpp.

⁴ Turpat 33. lpp

⁵ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati, Rīga: Zvaigzne, 1972, 116. lpp.

⁶ . Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas juristu biedrība, 74. lpp.

⁷ Vietējo civillikumu kopojums. Vietējo likumu kopojuma III daļa, Rīga: Valtera un rapas akciju sabiedrības izdevums, 1928, 150.lpp

regulē servitūtu nodibināšanu gadījumos, kad tiek likvidēts kopīpašums, taču 1231. panta 2. daļa paredz tiesai iespēju nodibināt jebkādu servitūtu.⁸

Salīdzinājumā ar citām civiltiesību jomām lietu tiesībās, salīdzinot tās ar BVLK III daļu, radikāli grozījumi tajā ir atrodami vismazāk. Var uzskatīt, ka lietu tiesībās savā būtībā atkārtojas visā visumā jau pastāvošās normas. Par galveno iemeslu šādai līdzībai uzskatāma Civillikuma lietu tiesību balstīšanās uz tiem pašiem romiešu tiesību principiem, uz kuriem balstīta BVLK III daļa. Kaut arī lielas izmaiņas netika veiktas, tika mēģināts novērst līdzšinējo noteikumu kazuistisko stilu un izplūdušo, kā arī grūti uztveramo raksturu un izveidot vienkāršākus un vienveidīgākus noteikumus. Tādēļ arī daudzi no noteikumiem tika svītroti. Šāda rīcība skaidrojama ar to, ka tiesību attīstības gaitā, pēc tā laika uzskatiem, daudzi noteikumi bija kļuvuši nenozīmīgi un nevajadzīgi pastāvošajai tiesiskajai sistēmai un tādēļ svītrojami.⁹

Servitūts personai dod zināmas tiesības uz īpašniekam piederošo lietu.¹⁰ Lietas īpašnieka tiesības gan netiek ietekmētas pēc būtības, jo servitūta nodibināšana neatdala atsevišķas īpašnieka subjektīvās tiesības, piešķirot tās servitūta tiesīgajam.¹¹ Servitūts nerada nekādu pienākumu kalpojošā objekta īpašniekam kaut ko darīt valdošā objekta īpašnieka labā.¹² Ja pastāvētu šāda īpašnieka saistība pret servitūta izlietotāju, kas no viņa prasītu kādu noteiktu darbību, tad servitūts nebūtu uzskatāms vairs par lietu tiesību institūtu, bet gan jau par saistību tiesību. Taču no šīs tēzes ir viens izņēmums- atbalsta tiesība. Atbalstu uzturēšanas kārtību noteic 1175. pants. Tas paredz, ka kalpojošās ēkas īpašniekam atbalsti jāuztur kārtībā un jāizlabo, ja vien nav citādu noteikumu. Šī tiesība palikusi vēl no romiešu tiesībām.¹³

Kaut arī servitūts neuzliek par pienākumu kalpojošās lietas īpašniekam veikt kādas darbības valdošā īpašuma īpašnieka labā, kalpojošās lietas vērtības samazinājums tik un tā ir neizbēgams.¹⁴ Tādēļ arī ir būtiski apskatīt cik lielā mērā tiek ietekmētas kalpojošās lietas īpašnieka īpašuma tiesības.

Šeit gan jāpiemin princips *nulli res sua servit*- neviena lieta nevar kalpot pati sev. Tas nozīmē, ka gadījumā ja servitūta īpašnieks iegūst īpašumā kalpojošo lietu, tad servitūts izbeidzas- respektīvi, īpašniekam nav nepieciešamības veidot servitūtu uz sava paša lietu, jo

⁸ Kalniņš E. Viedoklis lietā Nr.2008-11-01 "Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam", [npublicēts]

⁹ Filips Švarcs. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 219. lpp.

¹⁰ Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Raksti (1932. -1939.) Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000, 53.-54. lpp

¹¹ Rozenfelds J. 2011, 155. lpp

¹² Kalniņš V. 1972, 116.- 117. lpp.

¹³ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1995, 76. lpp

¹⁴ Konradi F., Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935. 277. lpp.

jebkura tiesība, ko piešķir servitūts jau sākotnēji ietilpst viņa īpašuma tiesībā.¹⁵ Šī paša iemesla dēļ nav iespējams divu blakus esošu īpašumu īpašniekam nodibināt reālservitūtu uz vienu no īpašumiem par labu otram īpašumam.¹⁶

Ar servitūta palīdzību īpašnieka tiesības var ierobežot divos veidos:

- noteiktas ar lietas izmantošanu saistītas tiesības īpašniekam tiek atņemtas pavisam, piešķirot tās servitūta izlietotājam
- īpašnieka tiesības tiek ierobežotas tā, ka noteiktas tiesības var izlietot gan īpašnieks, gan servitūta izlietotājs.¹⁷

CL 1131. pants servitūtus iedala divos veidos, kas izšķirami atkarībā no tā vai servitūta mērķis ir dot labumu konkrētai personai vai nekustamam īpašumam. Tādējādi izšķirami divi servitūtu veidi:

- personālservitūts, kā mērķis ir dot labumu noteiktai personai
- reālservitūts, kas dod labumu konkrētam nekustamam īpašumam.

Servitūta esenciālie elementi ir:

- servitūta subjekts- ne īpašnieks, noteikta persona vai noteikta zemes gabala persona (CL 1130. pants)
- objekts- noteikts zemes gabals reālservitūtos(CL 1130. pants) un katra kustama vai nekustama lieta personālservitūtos(1191. pants.)
- mērķis- lietošana gūstot kādu labumu no kalpojošā īpašuma- Civillikuma 1130. un 1131. pants
- forma, kādā servitūts reģistrējams, jeb tiesība prasīt servitūta ierakstīšanu zemesgrāmatā¹⁸

CL 1190. pants noteic, ka personālservitūtu mērķis ir nodrošināt personai labumu no lietas ienākumu vai citādu augļu veidā. Personālservitūta raksturs ir personisks. Izšķirami 2 personālservitūta veidi:

- lietojuma tiesība
- dzīvokļa tiesība.¹⁹

Lietojuma tiesība, atbilstoši CL 1193. pantam sīkāk izdalāma parastajā vai ārkārtējā lietojumā, atkarībā no tā, vai lietojumā nodotā lieta ir patērējama vai nē. Parastajā lietojumā piešķirtu lietu lietotājam tā ir jālieto tādā veidā, lai nekaitētu lietas būtībai. Tas paredz, ka

¹⁵ Konradi F., Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935. 277. lpp.

¹⁶ Višņakova G., Balodis K. Civillikuma komentāri. Lietas valdījums. Tiesības uz svešu lietu. Rīga:1998, 64. lpp

¹⁷ Turpat

¹⁸ Turpat 75. lpp

¹⁹ Rozenfelds J. 2011, 147. lpp

lietotājs nedrīkst pilnīgi vai daļēji iznīcināt lietu. Par parastā lietojuma priekšmetu var būt tikai ķermeniskas nepatērējamas lietas.²⁰ Lietotājam parastajā lietojumā ir tiesība uz visiem augļiem, ienākumiem un labumiem, kādus var dot lietojumā nodotā lieta. Šajā ziņā nav nozīmes tam, vai lietas augļi radušies paši no sevis, vai ražoti apstrādājot nodoto lietu, kā arī vai rašanās cēlonis iestājies tikai lietotāja laikā, vai pastāvējis jau agrāk, kā to paredz CL 1198. pants.

Ārkārtējam lietojuma izšķirami divi veidi, proti, patērējamu lietu lietojums un prasījumu lietojums. Ņemot vērā apstākli, ka patērējamās lietas lietojuma rezultātā tiek iznīcinātas, tad tās nevar būt par parastā lietojuma priekšmetu. Prasījumi ir bezķermeniskas lietas. Tomēr prasījumu lietojumam piemīt zināma līdzība ar patērējamu lietu lietojumu. Līdzība vērojama tajā, ka prasījums izbeidzas līdz ar brīdi, kad lietotājs saņem no parādnieka saistības izpildījumu.²¹

Par cik personālservitūtus nodibina par labu konkrētai personai, tad nav iespējams tos atsavināt vai mantot. To noteic CL 1203. pants, kas aizliedz lietotājam atsavināt savu lietojuma tiesību, kā arī CL 1257. pants, kas paredz to, ka personālservitūts līdz ar lietotāja nāvi izbeidzas un to nav iespējams mantot. Taču 1202. pants paredz lietojuma tiesības nodošanu citai personai. Šāda rīcība gan veicama tikai ar īpašnieka piekrišanu. Šāds noteikums norāda uz tādu nozīmīgu lietojuma pazīmi kā dalāmību, kas nav sastopama pie neviena cita servitūta veida. Lietotājs atdod trešajai personai ar savu personību saistīto izlietošanas tiesību, tad šāda lietošana beidzas brīdī, kad izbeidzas pati lietošanas tiesība.²²

Atšķirībā no reālservitūtiem, personālservitūtos nav izšķirama valdošā un kalpojošā lieta. Pastāv tikai kalpojošā lieta, turklāt tā tiek izmantota tik lielā mērā, ka bieži vien īpašniekam pastāv vien izredzes nākotnē atgūt tiesības uz kalpojošo lietu. Vēl viena svarīga atšķirības pazīme ir tāda, ka personālservitūtu gadījumā kalpojošā lieta var būt jebkura manta tādā izpratnē, ka tā var būt gan kustama, gan nekustama, gan ķermeniska, gan bezķermeniska. Turklāt svarīgi ir pieminēt to, ka personālservitūti darbības laikā vienmēr ir ierobežoti.²³

Visi panti, kas regulē personālservitūtus ir diapozitīvas normas, jo no lietojuma tiesības izrietošās tiesiskās attiecības noteic vispirms katram atsevišķam gadījumam paredzētie noteikumi, tā kā katrā reizē tās nodibinātājs var šo tiesību visādi aprobežot un pārgrozīt, ja vien tas nerunā pretī lietojuma būtībai. Dzīvokļa tiesība ir lietu tiesība, tāpēc tā ir absolūta un neatkarīga no īpašnieka vai kādas citas personas darbības; īrnieka tiesības, turpretim, ir saistību tiesības un tādēļ tās ir relatīvas.²⁴ Apskatot 1230. panta regulējumu var secināt, ka dzīvokļa

²⁰ Višņakova G., Balodis K. 1998, 108. lpp

²¹ Turpat

²² Rozenfelds J. 2011, 154. lpp.

²³ Turpat 147. lpp.

²⁴ Višņakova G., Balodis K. 1998, 78.-79. lpp.

tiesības izlietotājam ir jānes izdevumi par dzīvoklim nepieciešamajiem izlabojumiem un citas nastas. Šeit vērts minēt Augstākās tiesas spriedumu, kurā apskatīts strīds starp dzīvokļa izīrētāju un īrnieku. Strīda būtība ir apstākļi, ka dzīvokļa izīrētājs nepamatoti uzskatīja, ka viņš izīrētājam ir piešķīris dzīvokļa tiesību. Pamatojoties uz to, ka 1230. pants paredz dzīvokļa izlabojumiem jāsedz dzīvokļa tiesības izlietotājam, prasītājs vēlējās piedzīt no dzīvokļa tiesības izlietāja zaudējumus, kas prasītājam radušies no remonta, kas veikts pēc atbildētāja izvākšanās no dzīvokļa, un, proti, šis remonts esot bijis nepieciešams, lai novērstu dzīvokļa nolietojumu, kas radies atbildētājam tajā dzīvojot. Pārlietu neiedziļinoties strīda aspektos, autors pievienojas tiesas spriedumam un norādei uz apstākļi, kādā veidā servitūts un dzīvokļa tiesība var izcelties pirmām kārtām. Proti, šajā strīdā sākotnēji tiek norādīts uz to, ka ir noslēgts īres līgums, taču vēlāk tas ir transformējies uz servitūtu- dzīvokļa tiesību, jo īrnieks dzīvoklī dzīvojis nemaksājot īri. Šāda konstrukcija nav iespējama, jo, kā jau tas apskatīts iepriekš darbā, servitūts rodas tikai uz likuma, tiesas sprieduma, līguma vai testamenta pamata. Nav konstatējams, ka būtu šie servitūta izcelšanās pamati. Nav iespējama spontāna tiesisko attiecību pārveide no īres līguma uz dzīvokļa tiesību. Tādēļ arī ir pavisam nepamatota prasība, kas savā būtībā izriet tikai no personālservitūta attiecībām.²⁵

CL 1141. pants noteic, ka reālservitūtam nepieciešami divi nekustamie īpašumi, viens no tiem ir valdošais īpašums, bet otrs ir kalpojošais. Reālservitūta mērķis ir valdošā nekustamā īpašuma lietderības palielināšana, izmantojot kalpojošā īpašuma īpašības. Tiek norādīts, ka šāda nepieciešamība ir radusies dēļ apstākļa, ka bieži vien nekustamā īpašuma pilnīgi izolēta lietošana nav iespējama. Proti, lai pilnvērtīgi lietotu nekustamo īpašumu ir nepieciešams pieslēgt tam dažādas inženierkomunikācijas, kas ir iespējams tikai caur citu nekustamo īpašumu.²⁶ Reālservitūtu izcelsme meklējama apstākļi, ka lietām pastāv kādu derīgo īpašību nepietiekamība. Ne visi īpašumi robežojas ar ūdenskrātuvēm, tādēļ ir bijusi nepieciešamība pēc ūdens ņemšanas servitūta izveides. Tas savā būtībā norāda uz to, ka pastāvot dzīvei saspīestībā, savas lietas pilnvērtīga izmantošana nav bijusi iespējama neiesniedzoties kaimiņa tiesību sfērā.²⁷ Tādējādi var secināt, ka reālservitūta izveidošanās meklējama tajā, ka, lai varētu pilnvērtīgi dzīvot un izmantot savas lietas, neizbēgami ir bijis nepieciešams kaut kādā mērā lietot arī svešas lietas.

CL 1075. pants noteic, ka gadījumā ja kopīpašuma dalīšanā kopīpašnieki nevar vienoties par tās veidu, tad tiesa, raugoties pēc dalāmā priekšmeta īpašībām un lietas apstākļiem, vai nu piespriež katram no kopīpašniekiem reālas daļas, uzliekot, kad vajadzīgs, viena daļai zināmus

²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 12. oktobra spriedums lietā Nr.C30283207 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/331719.pdf> [aplūkots 7.03.2018.]

²⁶ Višņakova G., Balodis K. 1998, 79. lpp

²⁷ Rozenfelds J., 2011, 143. lpp.

servitūtas par labu otra daļai. Tā, piemēram, gadījumā tiesai nosakot reālu zemes gabala sadali, vienlaikus tā var nodibināt ceļa servitūtu, lai būtu iespējams piekļūt vienam no jaunradītajiem zemes gabaliem caur otru.²⁸

Civillikuma 1241. panta trešā daļa paredz, ja kalpojošais īpašums pieder vairākām personām kopīgi, tad valdošā un kalpojošā nekustamā īpašuma savienošana izbeidz servitūtu tikai gadījumā, kad visi kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieki kopīgi ieguvuši valdošo. Tiesības un pienākuma sakritums vienā personā nozīmē to, ka izlietotājs kļūst par kalpojošās lietas īpašnieku vai kalpojošās lietas īpašnieks pārņem izlietotāja tiesības, nezaudējot savas īpašuma tiesības uz kalpojošo lietu. Gadījumā, kad kopīpašums pieder vairākiem kopīpašniekiem un tikai viens no apgrūtinātiem kopīpašniekiem iegūst servitūta tiesību, tad servitūts nemaz nebeidzas, jo nav konstatējams tiesības un pienākumu pilnīgu sakritumu vienā personā.²⁹

CL 1235. pants noteic, ka servitūts kā tiesība stājas spēkā tikai ar tā ierakstīšanu zemesgrāmatās. Tiesas spriedums ir viens no pamatiem, lai būtu iespējams lūgt reālservitūta nostiprināšanu zemesgrāmatā.³⁰

Pieminēšanas vērts ir strīds par to, kādas sekas rodas no servitūta, kas zemesgrāmatā nostiprināts atzīmes veidā. Zemesgrāmatu likums noteic, ka nostiprinājumus zemesgrāmatas nodalījumā izteic ierakstos (pantos) un atzīmēs. Tiek noteikts, ka ierakstu veidā uz nekustamu īpašumu nostiprina tiesības, kam pamatā ir tiesisks darījums, tiesas spriedums vai lēmums vai administratīvu iestāžu akts vai kas pastāv uz paša likuma pamata; tāpat nostiprina minēto tiesību pārgrozījumus un dzēsumu, taču atzīmju veidā nostiprina tiesību nodrošinājumus un aprobežojumus.³¹ Šajā sakarā tiesa apskatīja vai dzīvokļa tiesība zemesgrāmatā ir nostiprināta pienācīgā kārtībā. Tiesību doktrīnā norādīts, ka minētais pants novelk stingru robežu starp nostiprinājumiem „ierakstu” un „atzīmju” veidā, lai šos divus veidus nevarētu sajaukt. Viss, kas jānostiprina uz tiesiska darījuma pamata, piemēram, īpašuma tiesības, ķīlas tiesības, uztura tiesības, servitūtu tiesības, nomas tiesības, tāpat tiesiskā darījumā noteiktie aizliegumi atsavināt īpašumu un apgrūtināt to, pēcmantinieku iecelšanas un mantojuma līgumi jānostiprina „ierakstu” veidā. Uz dāvinājuma līguma pamata zemesgrāmatā ierakstītā atzīme pati par sevi

²⁸ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 280.lpp

²⁹ Latvijas republikas ausgštākās tiesas senāta spriedumi un lēmumi 2010, spriedums lietā NR SKC-171/2010

³⁰ Grūtups A., Kalniņš E. 2002, 280. lpp

³¹ Zemesgrāmatu likums: LV likums. Pieņemts: 22.12.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=60460> [aplūkots 31.03.2018]

vien nedod tiesības uz konkrēto lietu tiesību. Šāda atzīme šajā sakarā dod tikai tiesību prasīt šāda servitūta tiesības nostiprināšanu jau ieraksta veidā.³²

CL 1155. pants noteic, ka lauku servitūti par, kuriem pastāv sevišķi noteikumi, ir: ceļa un ūdens lietošanas servitūti. Citi lauku servitūti ir pakļauti vispārējiem servitūtu noteikumiem. Šādi sevišķie noteikumi pamatojami ar to, ka šiem servitūtiem pēc savas būtības ir lielāka praktiskā nozīme.³³ Kā jau tika apskatīts iepriekš, tad, piemēram, ceļa servitūts paredzēts tam, lai caur kalpojošo īpašumu varētu nokļūt valdošajā. Ņemot vērā apstākli, ka ceļa servitūta pastāvēšana ir vienīgais veids kā nokļūt līdz īpašuma, tad loģisks ir arī tas, ka šis servitūta veids ir plašāk regulēts, salīdzinot ar citiem, un likumdevēja vēlme regulēt šos, praksē biežāk sastopamos, servitūtus sīkāk nekā pārējos

³²Latvijas Republikas Augstākā tiesas Civillietu departamenta 2018.gada 31. janvāra spriedums lietā Nr.C27181614 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/343147.pdf> [aplūkots 23.03.2018.]

³³ Višņakova G., Balodis K. 1998, 85. lpp.

2. SERVITŪTU NODIBINĀŠANA

CL 1231. pants paredz, ka servitūtus var nodibināt 3 veidos:

- ar likumu
- ar tiesas spriedumu
- ar līgumu vai testamentu.

Servitūtu nodibināšana ar likumu notiek ļoti reti. CL 1231. p 1. punkta attiecas tikai uz gadījumiem, kad likums tieši nosaka, ka tiek nodibināts konkrēts servitūts. Servitūts uzskatāms par nodibinātu likuma spēkā stāšanās dienā.³⁴ Viens gadījums, kad servitūts nodibināts ar likumu ir CL 394. pants. CL 394. pants paredz to, ka gadījumā, ja mantojums ir tik mazs, ka to sadalot, nebūtu iespējams uzturēt nepilngadīgos bērnus, tad laulātajam ir lietojuma tiesība uz nedalīto mantojumu.

Arī pašvaldībām bija tiesības noteikt servitūtus piešķirot īpašumus lietošanā. To paredzēja likums "Par zemes lietošanu un ierīcību" redakcijā līdz 01.01.2007.³⁵ Būtisks uzsvars jāliek uz apstākli, ka pašvaldība servitūtus varēja noteikt tikai, tad kad īpašumu piešķīra lietošanā. Servitūtus nedrīkstēja piešķirt jau pēc īpašuma piešķiršanas lietošanā, kā arī pēc jau minētajiem likuma grozījumiem 2007. gadā. Likums „Par autoceļiem” 6.¹ pants, paredz, ka gadījumā, ja kāda īpašnieka zemes gabalu, kuru viņš ieguvis sakarā īpašuma tiesību atjaunošanu vai zemes privatizāciju, pievedceļš nesavieno ar valsts vai pašvaldības ceļu, šādam īpašniekam ir nodibināma servitūta tiesība lietot braukšanai citos zemes gabalos esošus ceļus vai ierīkot tos no jauna. Šādā gadījumā šo likumu var uzskatīt kā pamatu servitūta nodibināšanai (Civillikuma 1231.panta 1.punktu), ko valsts vai pašvaldība attiecīgā institūcija varēja izlemt, pieņemot aktu par īpašuma tiesību atjaunošanu. Ja tas nav ticis izdarīts, atjaunojot īpašuma tiesības vai privatizējot zemes gabalus, tad tas turpmāk izdarāms ar tiesas spriedumu.³⁶

Arī tiesu prakse norāda, ka pašvaldībai nav tiesību nodibināt servitūtu ar administratīvo aktu.³⁷ Šāda rīcība būtu pretrunā ar CL 1231. pantu un noteikumu, ka servitūtu var nodibināt tikai ar likumu, tiesas spriedumu, līgumu vai testamentu. Ņemot vērā, ka administratīvs akts neietilpst nevienā no šiem veidiem, tad ir secināms arī tas, ka to nevar uzskatīt par tiesisku pamatu servitūta nodibināšanai.

³⁴ Višņakova G., Balodis K. 1998, 130. lpp.

³⁵Par zemes lietošanu un ierīcību: LV likums. [08.12.1994.-31.12.2006.] Pieejams: https://m.likumi.lv/doc.php?id=67966&version_date=08.12.1994 [aplūkots 21.03.2018]

³⁶Apkopojums par tiesu praksi lietās, kas izriet no servitūtu tiesībām. 10.lpp Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2006/par%20servitutiem_tiesu%20prakses%20apkopojumu.ms.doc [aplūkots 04.03.2018]

³⁷Rīgas administratīvās rajona tiesas 2013. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. A420524611. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Febru%202013/AL_2002_raj_A-00370-13_13.pdf [aplūkots 12.03.2018]

CL 1231. panta 3. punktā paredzēto servitūtu var nodibināt ar līgumu vai testamentu. Servitūtu nodibināšana ar līgumu vai testamentu var būt aprobežota ar nosacījumiem vai termiņiem.³⁸

Lai nodibinātu servitūtu tiesas ceļā, nepieciešams vērsties tiesā ar prasības pieteikumu. Papildus tam, personai ir jābūt pamatoti ieinteresētai šī servitūta nodibināšanā.³⁹ Servitūta nodibināšanas rezultātā būs aizskartas kalpojošās lietas īpašnieka tiesības, tādēļ arī pieteicējam ir nepieciešams pamatot to, kādēļ ir vajadzīgs servitūtu nodibināt.

Fakts, ka ir ticis izmantots cita īpašums kā ērtākais piekļuves veids savam īpašumam, nenozīmē, ka atbildētājiem ir pienākums turpmāk paciest šādu situāciju. Faktisks lietojums (precario) nepiešķir valdošā nekustamā īpašuma īpašniekam servitūta tiesību, ja servitūts nav nodibināts Civillikuma 1231.panta kārtībā. Apskatot spriedumu, nav konstatējami pierādījumi, kas liecinātu, ka atbildētāju rīcība, liedzot pārvietoties pa savu īpašumu, padarītu neiespējamu vai traucētu piekļuvi īpašumam. Kā iepriekš jau minēts, prasītāja īpašums robežojas ar pašvaldības ceļu, kura izmantošanai nekādi aizliegumi nav noteikti.⁴⁰

No tiesu prakses secināms, ka svarīgs priekšnoteikums servitūta nodibināšanai ir konkrēta norāde par to, kur nodibināmais servitūta ceļš uz zemesgabala atrodas. Tiesai ir ne tikai jānosaka servitūta apjoms kalpojošajā nekustamajā īpašumā, bet arī jākonkretizē tā novietojums. Tādējādi lietā, kurā strīds risinājās par servitūta tiesības nodibināšanu uz dabā faktiski neesošu ceļu, un prasītājs nebija norādījis konkrētu ceļa atrašanās vietu prasība tika noraidīta. No sprieduma motīvu daļas redzams, ka jautājumā par servitūta novietojumu tiesa norādījusi uz prasītāju iesniegto sagatavoto plānu „Ceļa servitūta nepieciešamības situācija”. Minētajā plānā servitūta ceļš iezīmēts kā liekta līnija pāri atbildētājam piederošajam īpašumam gandrīz pa vidu bez piesaistes konkrētām koordinātēm. Tātad nav precīzi noteikta servitūta ceļa atrašanās vieta (novietojums dabā), un līdz ar to no minētā plāna nav skaidri saprotams, kur servitūts reāli tiks izlietots, kā tas arī pamatoti norādīts kasācijas sūdzībā. Ceļa servitūtu ir iespējams nodibināt ne tikai uz dabā esošu ceļu, bet arī uz tādu, kas ierīkojams (Civillikuma 1233.pants). Taču tādā gadījumā jo īpaši jābūt skaidri saprotamam ierīkojamā ceļa izvietojumam. Lietas materiālos nav atrodami pierādījumi, ka zemes kadastrālajā uzmērīšanā sertificēta persona (mērnieks) zemes kadastrālās uzmērīšanas dokumentā būtu noteikusi servitūta atrašanās vietu. Turklāt no servitūta izrietošā lietu tiesība ir nodibināta un spēkā abām pusēm, t.i., valdošā un kalpojošā nekustamā īpašuma īpašniekiem tikai pēc servitūta

³⁸ Višņakova G., Balodis K. 1998, 131. lpp.

³⁹ Turpat 130. lpp.

⁴⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 13. decembra spriedums lietā C20234714 9. punkts Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/338015.pdf> [aplūkots 14. 03.2018]

ierakstīšanas zemesgrāmatās (Civillikuma 1235.pants). Savukārt, lai ierakstītu servitūtu zemesgrāmatā, ir jābūt grafiskajam pielikumam, kurā precīzi iezīmēta nodibinātā reālservitūta teritorija (apgrūtinājuma robežas).⁴¹

Par cik reālservitūta mērķis ir ierobežot pašu īpašumu, ierobežojot īpašuma tiesības attiecībā uz īpašuma objekta lietošanu. Servitūts ir saistība, kas saistīta ar lietu: jebkura kalpojošā īpašuma īpašnieka pienākums būs paciest noteiktas darbības vai pakļauties kādas darbības aizliegumam. Reālservitūta nodibināšanai nepieciešama ne vien divu nekustamo īpašumu pastāvēšana, bet pašam servitūtam ir jābūt ilglaicīgam- ar turpinātības mērķi. Reālservitūta mērķis nevar būt atkarīgs no valdošā īpašuma īpašnieka un viņa subjektīvajām vajadzībām. Ņemot vērā to, ka īpašuma nomnieks ir pārejoša parādība, arī katram nomniekam var būt dažādas vajadzības, un šādas personas lūgts servitūts būtu atkarīgs no nomnieka personīgām vajadzībām. Šāda situācija būtu pretēja reālservitūta būtībai un jēgai, tādēļ prasību par reālservitūta nodibināšanu var izvirzīt tikai un vienīgi nekustamā īpašuma īpašnieks, nevis īpašuma nomnieks, ķīlas ņēmējs vai tamlīdzīgas personas.⁴² Senāta tiesu prakses apkopojumā atzīts, ka prasību par servitūta nodibināšanu tiesīgs prasīt valdošā nekustamā īpašuma īpašnieks, kura īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu nostiprinātas zemesgrāmatā. Nekustamā īpašuma nomnieks šādu prasību var sniegt tikai tādā gadījumā, ja viņam ir atbilstoša pilnvara par šādas lietas vešanu.⁴³

“Servitūts nodibināms ar tiesas spriedumu, ja konstatēta nepieciešamība nodrošināt valdošo nekustamo īpašumu ar labumu ne tikai nejausi vai uz kādu laiku, bet ar savām pastāvīgām īpašībām, kas nepieciešamas valdošajam nekustamajam īpašumam, lai tas varētu normāli funkcionēt.”⁴⁴ Augstākā Tiesa savā apkopojumā norāda uz apstākli, ka servitūtu var nodibināt tikai tad, ja konstatē, ka valdošajam nekustamajam īpašumam servitūts ir nepieciešams, lai tas varētu normāli funkcionēt. Tāpat tiek norādīts uz apstākli, ka gadījumā, ja īpašuma normālai funkcionēšanai servitūts nav nepieciešams, tad prasība par servitūta nodibināšanu ir noraidāma.⁴⁵ Šis apstāklis ir būtisks, jo kaut arī servitūts pēc sava veida ir vērsts uz to, lai tiktu nodrošināta pilnvērtīga valdošā īpašuma izmantošana, tiek norādīts, ka servitūtam pēc savas būtības ir jābūt pamatotam ar zināmiem apstākļiem. Vienlaikus ar to, ka

⁴¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 4. jūlija spriedums lietā C09030814 8. punkts. Pieejams <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/320826.pdf> [aplūkots 12.03.2018]

⁴² Apkopojums par tiesu praksi lietās, kas izriet no servitūtu tiesībām. 13.lpp Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2006/par%20servitutiem_tiesu%20prakses%20apkopojumu.ms.doc [aplūkots 04.03.2018]

⁴³ Turpat, secinājumu 24. punkts

⁴⁴ Turpat

⁴⁵ Apkopojums par tiesu praksi lietās, kas izriet no servitūtu tiesībām. secinājumu 15. punkts Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2006/par%20servitutiem_tiesu%20prakses%20apkopojumu.ms.doc [aplūkots 04.03.2018]

nepieciešams norādīt, kādēļ servitūts vajadzīgs, pēc iespējas jāņem vērā arī kalpojošā īpašuma īpašnieka intereses. Servitūtu nodibinot vienmēr sadursies divas intereses, kas pēc savas būtības ir diametrāli pretējas- kalpojošās lietas īpašnieka īpašuma tiesība un valdošās lietas nepieciešamība pēc servitūta, lai tas varētu normāli funkcionēt.

Turpinot jau iepriekšminēto atziņu jāmin arī Senāta spriedums, kurā tiek norādīts, ka nedrīkst servitūtu nodibināt ņemot vērā tikai valdošās lietas īpašnieka gribu un viņa ērtības apsvērumu labad. Prasības pieteikumā lūgts nodibināt servitūtu vienā konkrētā veidā, kas prasītājam liekas ērtākais un labākais.⁴⁶ CL 1132. pants paredz to, ka gadījumā, ja pastāv strīds, tad servitūts jānodibina pēc iespējas mazākā apmērā. Konkrētajā gadījumā prasītājs vēlējās nodibināt ceļa servitūtu, kas viņam šķita visērtākais, neņemot vērā apstākli, ka viņam jau ir iespēja piekļūt savam īpašumam pa citiem ceļiem, kas jau ir nodibināti un attiecīgi ierakstīti zemesgrāmatā. Zemes īpašniekiem nav pamata radīt pārlietu lielus apgrūtinājumus, ja pastāv vairāki citi varianti, kas, iespējams, nav ērtākie prasītājam, tomēr ļauj atrisināt satiksmes jautājumu.⁴⁷ Šajā pašā kontekstā vērts minēt CL 1158. pantu, tas noteic, ka gadījumā, ja, nodibinot ceļa servitūtu, nekā nav teikts par ceļa platumu, tad braucamam ceļam jābūt vismaz četrus ar pusi metrus platumā. Nodibinot servitūtu, var noteikt lielāku vai mazāku ceļa platumu nekā paredzēts 1158. pantā.⁴⁸ Dibinot servitūtu CL 1158. pantā noteiktais, ka ceļa servitūts dibināms 4,5 metru platumā piemērojams tikai gadījumā, ja prasījumā nav minēts nekā par nodibināmā servitūta apmēru. Tāpat šī norma nekādā gadījumā nav uzskatāma par imperatīvu, tādā nozīmē, ka vienmēr nodibināmā ceļa servitūta platumam jābūt 4,5 metrus lielam. Gadījumā ja ceļa iebrauktuve jau ir konkrētā platumā, tad nav nozīmes tam, ka tiek prasīta platāka servitūta nodibināšana nekā iebrauktuves platumā, jo faktiski ceļa servitūts var tikt lietderīgi izmantots tikai iebrauktuves platumā. Turklāt, ja ir noteikts ceļa servitūta platumā, tad nav pamata piemērot likumdevēja nenoteiktības gadījumiem ierosināto ceļa platumu.⁴⁹

Attiecībā uz ceļa servitūtiem ir iespējams precīzi reducēt priekšnoteikumus, kas nepieciešami, lai servitūtu nodibinātu. Tādējādi tiek norādīts, ka lai tiesai būtu pamats nodibināt servitūtu, ir nepieciešams iestāties četriem priekšnoteikumiem:

- vai ceļa servitūta nodibināšana ir objektīvi nepieciešama (absolūtā nepieciešamība)

⁴⁶ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 12.augusta spriedums lietā SKC-192. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/klasifikators-peclietu-kategorijam-ar-tezem/4-nolemumi-kas-izriet-no-lietu-tiesibam/45-se> [aplūkots 12.03.2018]

⁴⁷ Tihonovs V. Tiesu prakse civillietās II grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013. 25. lpp

⁴⁸ Višņakova G., Balodis K. 1998, 87. lpp.

⁴⁹ Apkopojums par tiesu praksi lietās, kas izriet no servitūtu tiesībām. 20.- 21. lpp Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2006/par%20servitutiem_tiesu%20prakses%20apkopojumu.doc [aplūkots 04.03.2018]

- valdošais un kalpojošais nekustamais īpašums atrodas savā starpā tādā stāvoklī, ka kalpojošais var dot labumu valdošajam īpašumam
- vai šādu labumu kalpojošais īpašums dos tikai uz kādu laiku vai pastāvīgi ar savām īpašībām
- vai nodibinātais servitūts ir pēc iespējas saudzīgākais⁵⁰

Absolūtā nepieciešamība konstatējama tad, ja nav iespējama piekļūšana valdošajam īpašumam nekādā citā kā vien caur kalpojošā īpašumu, jo valdošais īpašums atrodas nošķirti no ceļa un piekļūšana īpašumam nav iespējama nešķērsojot otra īpašumu.⁵¹

CL 1235. pants paredz, ka no servitūta izrietošā lietu tiesība ir spēkā abām pusēm tikai pēc servitūta ierakstīšanas zemesgrāmatās; līdz ierakstīšanas zemesgrāmatās viņu starpā ir tikai personiska saistība. Ja servitūts nodibināts ar līgumu vai testamentu, tad līdz ierakstīšanai zemesgrāmatā servitūts pastāv tikai kā personiska saistība starp īpašnieku un servitūta izlietotāju.⁵² Tiek norādīts, ka pastāv atšķirības starp to, kādā veidā servitūts ierakstāms zemesgrāmatā, tā, piemēram, ja servitūts tiek nodibināts ar līgumu, ko servitūta izlietotājs ir noslēdzis ar kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieku, tad ierakstīšanai zemesgrāmatā ir nepieciešama īpašnieka piekrišana, bet gadījumos, kad servitūts tiek nodibināts ar tiesas spriedumu, pietiek ar servitūta izlietotāju vienpusēju lūgumu. Gadījumā, kad servitūts tiek nodibināts ar testamentu vai mantojuma līgumu, tad servitūta izlietotājs var prasīt no mantinieka vai testamenta izpildītāja, lai tas piekrīt servitūta ierakstīšanai zemesgrāmatā.⁵³ Pastāv iespēja nekustamā īpašuma īpašniekam lūgt servitūta nostiprināšanu zemesgrāmatā arī bez servitūta izlietotāja piekrišanas. Šajā gadījumā vienmēr pastāv iespēja, ka īpašnieks nepiekrīt servitūta ierakstīšanai zemesgrāmatā. Tādēļ servitūta izlietotājam ir iespēja celt tiesā prasību par servitūta ierakstīšanu zemesgrāmatā.

⁵⁰ Tihonovs V. 2013. 22.-23. lpp.

⁵¹ Turpat 25. lpp

⁵² Višņakova G., Balodis K. 1998, 133. lpp.

⁵³ Turpat 133.-134. lpp

3. SERVITŪTA NODIBINĀŠANA TIESAS CEĻĀ KĀ CILVĒKA PAMATTIESĪBU AIZSKĀRUMS

3.1. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības

LR Satversmes 105. pants noteic: "Ļiekvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību." Tiesības uz īpašumu ir vienas no personas pamattiesībām, kuru aizsardzībai un īstenošanai ir liela nozīme ne vien personas eksistences nodrošināšanā, bet arī valsts un sabiedrības labklājības uzturēšanā. Īpašums nodrošina personai iespēju rīkoties patstāvīgi un neatkarīgi attiecībās ar citām personām un valsti. Izmantojot materiālās iespējas, ko var gūt brīvi izmantojot īpašumu, cilvēks var attīstīt un pilnveidot savu personību. Viens no kritērijiem demokrātiskas iekārtas un likuma varas esamībai valstī ir tieši konstitūcijā nostiprinātās un praksē īstenojamās tiesības attiecībā uz īpašumu, turklāt īpašuma pastāvēšana ir viens no priekšnoteikumiem tirgus ekonomikas pastāvēšanai.⁵⁴

Būtiskākā nozīme ir tieši Satversmes 105. panta pirmajam teikumam. Tajā ietverta īpašuma garantija, kas nodrošina personai brīvību mantiski tiesiskajā jomā, kas dod tiesības patstāvīgi iegūt un lietot mantiskus labumus, kā arī ar tiem brīvi rīkoties. Satversmes 105. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības uz īpašumu sevī ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu.⁵⁵ Valstij ir tiesības noteiktā kārtībā un apjomā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā. Saskaņā ar 105. panta otro, trešo un ceturto teikumu tiesības uz īpašumu nav absolūtas un neierobežotas. Trešais teikums pieļauj iespēju noteikt īpašuma tiesību ierobežojumus un vispārīgā formā paredz kārtību, kādā šie ierobežojumi var tikt noteikti- proti, šādus ierobežojumus var noteikt tikai saskaņā ar likumu. Panta ceturtais teikums paredz kārtību, kādā veicama īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām. Īpašuma piespiedu atsavināšana ir vistālejošākā valsts iejaukšanās tiesībās uz īpašumu, tādēļ tā ir pieļaujama tikai sabiedrības vajadzībām atsevišķos izņēmuma gadījumos uz likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.⁵⁶

⁵⁴ Balodis K. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof.R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011,

⁵⁵ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018] secinājumu 10. punkts

⁵⁶ Balodis K. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof.R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 460. lpp.

Satversmes sapulces 1922. gadā nepieņemtajā II daļas projektā “Pamatnoteikumi par pilsoņu tiesībām un pienākumiem” bija ietverti noteikumi par īpašuma aizsardzību. Satversmes sapulce atbalstīja šādu Satversmes 101. panta redakciju: “Valsts aizsargā privātu īpašumu. Privāta īpašuma ekspropriācija notiek valsts vajadzībām likumā noteiktā kārtībā un gadījumos pret atlīdzību.” Satversmes II daļas projekts bija nozīmīgs sasniegums pamattiesību doktrīnas attīstībā Latvijā.⁵⁷ Starpkaru periodā pamattiesību katalogs netika uzskatīts par būtisku konstitūcijas teksta sastāvdaļu. Tāpat arī tajā laikā šā kataloga normas tika uztvertas kā “deklaratīvi lozungi”, kuriem ir neliela praktiskā nozīme. Lielāka nozīme, gan politiķu, gan juristu vidū, tika piešķirta parlamenta pieņemtajiem likumiem par atsevišķi pamattiesību īstenošanas kārtību.⁵⁸ Šāds uzskats pamatojams ar to, ka ar tautas pašas ievēlēto priekšstāvju piedalīšanos likumdošanā turpmāk tiks izdoti tikai vislabākie likumi, un brīvība, un labklājība sekošot šo labu likumu izvešanas rezultātā. Šāda noskaņojuma ietekmē pat netika pieļauta doma, ka demokrātiska republika varētu tikt likvidēta vai tautas ievēlētie priekšstāvji varētu pieņemt likumus, kas nonāktu pretrunā personas pamattiesībām. Netika atzīts arī Satversmes likuma augstākais juridiskais spēks, jo tika uzskatīts, ka tam nav praktiskas nozīme. Tādējādi arī starpkaru periodā gan politiķi, gan juristi paļāvās uz demokrātiskas republikas saglabāšanu bez sevišķu normu, piemēram, personas pamattiesību kataloga, ietveršanas konstitūcijā, kā arī bez institucionālu mehānismu radīšanas, kas koriģētu likumdevēja vai izpildvaras rīcību atbilstoši Satversmes prasībām.⁵⁹

Lietas var atrasties dažādu subjektu īpašumā. Tās var piederēt ne tikai valsts varas subjektiem valstij un pašvaldībām, bet arī privātpersonām- fiziskām un juridiskām, kā arī personālkomersabiedrībām. “Valsts īpašums”, “pašvaldības īpašums”, vai “privātīpašums” ir jāuztver kā vairāk ekonomiski nekā juridiski jēdzieni, jo lietu tiesību izpratnē visi īpašnieki ir vienlīdzīgi savu tiesību īstenošanā. Tieši privātīpašums ir viens no kapitālistiski orientētas saimnieciskās sistēmas būtiskākajiem stūrakmeņiem. Tas dod iespēju, ne tikai valstij un pašvaldībām, piedalīties saimnieciskajā apritē, bet arī privātpersonām.⁶⁰ Tieši peļņas gūšana no personai piederošā privātīpašuma ir viens no būtiskākajiem aspektiem uz, ko jāraugās kapitālistiskā sabiedrībā. Var visai droši apgalvot, ka persona ir ieinteresēta veikt tādas darbības un izmantot īpašumu tādā veidā, lai gūtu pēc iespējas lielāku peļņu no sava īpašuma. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ierobežojot iespējas īpašniekam rīkoties ar sev piederošo lietu

⁵⁷ Turpat 464. lpp.

⁵⁸ Pleps J. Pamattiesību katalogs starpkaru periodā. Jurista Vārds, 2008. gada 23. decembris, Nr. 48. 18.-24. lpp

⁵⁹ Turpat

⁶⁰ Balodis K. 2007, 34. lpp

un ierobežojot viņa iespējas gūt peļņu no viņam piederošās lietas ir ierobežotas viņa tiesības uz īpašumu, kas noteiktas Satversmes 105. pantā.⁶¹

Servitūta gadījumā vienmēr sadursies divu lietu īpašnieku intereses- valdošās lietas īpašnieka interese nodrošināt sava īpašuma pilnvērtīgu lietošana, kuru izmantojot nepieciešams nodibināt servitūtu, kā arī kalpojošās lietas īpašnieka īpašuma tiesība, kas, nodibinot servitūtu pār viņa īpašumu, neizbēgami kaut kādā mērā ietekmēs viņa tiesības uz īpašumu. Ņemot vērā to, ka CL 927. pants noteic, ka īpašums ir pilnīgas varas tiesība pār lietu Tādēļ, lai samērotu šīs abas intereses, nepieciešams apskatīt noregulējumu konstitucionālā līmenī.

Īpašums ir vispilnīgākā un visaptverošākā lietu tiesība, kādu pazīst mūsu tiesiskā sistēma. Tā piešķir īpašniekam visplašāko lietošanas un rīcības iespēju pār lietu. Pārējās lietu tiesības (t.s. tiesības uz svešu lietu) pēc būtības ir atvasinātas no īpašuma un piešķir tiesīgajai personai vienīgi saturiski, un parasti arī laika ziņā ierobežotu iedarbības iespēju attiecībā uz lietu, kura atrodas citas personas īpašumā. Pastāvot tiesībai uz svešu lietu šīs lietas īpašnieks ir ierobežots atsevišķu īpašuma sastāvā ietilpstošo pilnvaru izlietošanā. Tā sauktais īpašuma elastīguma princips paredz, ka brīdī, kad šāda tiesība uz svešu lietu izbeidzas, īpašnieka pilnvaru izlietošanas iespēja atjaunojas pati no sevis tās sākotnējā apjomā.⁶²

Tiek izteikts viedoklis, ka Civillikumā termins “īpašums” lietots divās nozīmēs, proti, ar to apzīmējot gan īpašuma tiesību, kas noteikta CL 927. un 928. pantā, gan arī ķermenisku, kādai personai piederošu lietu, ko pareizāk būtu saukt par īpašuma priekšmetu. Taču ar terminu “īpašums” Civillikumā tiek apzīmēta vienīgi īpašuma tiesība, turklāt ar šo terminu nekur nav apzīmēts tiesību objekts (nekustama lieta). Nekustama lieta tiek apzīmēta ar terminu “nekustams īpašums”, ar ko savukārt Civillikumā nekur nav apzīmēta īpašuma tiesība.⁶³

Īpašuma garantija aizsargā tiesības uz īpašumu gan kā tiesību institūtu (institucionālā garantija), gan kā konkrētai personai piederošu mantiska rakstura tiesību (individuālgarantija). Institucionālās garantijas saturs ir tāds, ka likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt “tiesību uz īpašumu” saturu un robežas. Tajā pašā laikā institucionālā garantija likumdevējam uzliek par pienākumu saglabāt to tiesību institūtu būtību, kuri nodrošina mantisku labumu lietošanu un brīvu rīcību ar tiem. Nav pieļaujams aizstāt “tiesības uz īpašumu” aizstāt ar kaut ko tādu, kas vairs neatbilstu šādam jēdzienam un kā rezultātā tiktu principiāli ierobežota vai pat atcelta ar Satversmes 105. panta aizsargātā personas brīvība mantiski tiesiskajā jomā.⁶⁴

⁶¹ Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03. Secinājumu 11. punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-38-03_Spriedums.pdf [aplūkots 29.03.2018.]

⁶² Grūtups A., Kalniņš E. 2002, 17. lpp.

⁶³ Turpat 23. lpp.

⁶⁴ Turpat 14. lpp.

Individuālgarantija aizsargā konkrētai personai piederošu mantiska rakstura tiesību pret aizskārumiem no valsts varas puses. Šajā gadījumā ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas. Tādējādi tiek paredzēts, ne vien īpašuma tiesību, CL 927. panta izpratnē, bet visaptveroša mantiska rakstura tiesību garantija, tajā skaitā īpašuma, ķīlas tiesības, servitūtu tiesības u.c.⁶⁵

Vārds “īpašums” Satversmes 105. pantā ir lietots dažādās nozīmēs, kuras tomēr ir savstarpēji cieši saistītas. Panta pirmajā teikumā ar terminu “īpašums” tiek apzīmēts gan īpašums kā tiesību institūts, gan īpašuma objekti, kas personai pieder. Panta otrajā un ceturtajā teikumā lietotajā nozīmē “īpašums” ir ne vien personai piederošie īpašuma objekti, bet arī tiesības uz īpašumu kā personas subjektīvās tiesības. Piespiedu atsavināšanas gadījumos, kas noteikti panta ceturtajā teikumā, persona zaudē ne vien viņai piederošo īpašuma objektu, bet arī īpašuma tiesības uz to.⁶⁶ Valstij ir tiesības, ievērojot Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā norādītos kritērijus, atņemt personai īpašuma tiesības *de jure*. Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ir ietverti četri kritēriji, kas jāievēro, lai nodrošinātu īpašuma piespiedu atsavināšanas tiesiskumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana ir pieļaujama tikai tad, ja tā notikusi uz:

1. atsevišķa likuma pamata
2. sabiedrības vajadzībām
3. izņēmuma gadījumos
4. pret taisnīgu atlīdzību⁶⁷

Satversmes tiesa lietā Nr. 2008-11-01 pārbaudīja vai tiesas noteiktais tiesību ierobežojums atbilst kritērijam, ka īpašuma tiesību ierobežojumam ir jābūt noteiktam ar likumu. Satversmes tiesa ir norāda, ka „noskaidrojot Satversmē noteikto cilvēktiesību saturu, ir jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo kā interpretācijas līdzeklis, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas. Valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants skaidri norāda uz to, ka konstitucionālā likumdevēja

⁶⁵ Grūtups A., Kalniņš E. 2002, 14.-15. lpp.

⁶⁶ Balodis K. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof.R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 460. lpp.

⁶⁷ Balodis K. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof.R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 475. lpp.

mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām.⁶⁸

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka ierobežojums ir noteikts „saskaņā ar likumu”, ja tas atbilst šādiem trim kritērijiem:

- pirmkārt, ierobežojumam ir jābūt noteiktam nacionālajās tiesībās,
- otrkārt, likumam ir jābūt personai pieejamam,
- treškārt, tam ir jābūt pietiekami skaidri formulētam.⁶⁹

Pirmā un pati svarīgākā Konvencijas 1. protokola 1. pantā izvirzītā prasība ir tā, ka jebkuram īpašuma tiesību ierobežojumam, ko nosaka valsts institūcijas, jābūt likumīgam. Taču Eiropas Cilvēktiesību Tiesa nav norādījusi, ka tikai likumdevējam ir ekskluzīva kompetence ierobežot īpašuma tiesības. Ja tiek ievērots likumības princips, tad šādas tiesības ir arī citām institūcijām, ieskaitot tiesu. Īpašuma tiesību ierobežojums atbilst Konvencijas 1. protokola 1. pantam ne tikai tad, ja tas ir noteikts likumā, bet arī gadījumos, kad īpašuma tiesības tiek ierobežotas, pamatojoties uz likumu. Skaidrojot to, kas uzskatāms par likumu, tiek norādīts, ka Satversmē noteikto pamattiesību gadījumā “likums” var būt ne tikai parlamenta izdots akts, bet arī cits vispārsaistošs (ārējs) normatīvs akts, piemēram valdības noteikumi. Tādēļ “likums” sevī ietver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus, bet arī citus vispārsaistošus normatīvus aktus, ja vien tie atbilst noteiktiem kritērijiem. Pamatojoties uz likumdevēja speciāli piešķirtām tiesībām, pamattiesību ierobežošanu var veikt arī izpildu varas un tiesu varas institūcijas likumā noteiktajā apjomā.⁷⁰ Tādējādi var secināt, ka nav pamata uzskatīt, ka ierobežojot pamattiesības uz likuma pamata, nepieciešams atsaukties un pamatot ierobežojumu tikai ar Saeimas izdotu likumu. No šī apstākļa izriet tas, ka tiek paplašināts tvērums uz, kura pamata iespējams ierobežot pamattiesības, taču vienlaicīgi tam tiek noteikti vispārēji ierobežojumi- proti, ierobežojums pamatojams arī ar citas iestādes izdotu normatīvu aktu, ciktāl tas atbilst vispārējiem administratīva akta kritērijiem.

Satversmes 105. pants paredz to, ka jebkurai personai ir tiesības uz īpašumu, īpašuma tiesības drīkst ierobežot tikai saskaņā ar likumu. Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu ir vienas no cilvēka pamattiesībām. Satversmes 116. pantā iekļauta atruna, kurā norādīts uz pantiem, kuros noteiktās pamattiesības var tikt ierobežotas. Taču, Satversmes tiesa sniegusi pamatojumu pamattiesību, kuras nav minētas Satversmes 116. pantā, ierobežošanas kārtībai.⁷¹

⁶⁸ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018]

⁶⁹ Turpat, secinājumu 11. punkts

⁷⁰ Turpat

⁷¹ Balodis K. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof.R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011,

Lai konstatētu, ka kāds cilvēktiesību ierobežojums ir attaisnojams, ir nepieciešams izvērtēt, vai attiecīgais ierobežojums ir:

- noteikts ar likumu
- attaisnojams ar leģitīmu mērķi
- nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.⁷²

Jebkurai īpašuma tiesību ierobežošanai ir jābūt likumīgai. Taču tas nenozīmē to, ka tikai likumdevējam ir tiesības noteikt īpašuma tiesību ierobežojumus personai. Šādas tiesības ir arī citām valsts institūcijām ja tiek ievērots likumības princips. Īpašuma tiesības drīkst ierobežot tādā kārtībā un apmērā kā tas noteikts likumā. Konkrētajā gadījumā CL 1231. panta 2. punkts ļauj nodibināt servitūtus ar tiesas spriedumu. Likuma "Par tiesu varu" 5. pants noteic, ka civillietās tiesu spriež tiesa, izskatot un izlemjot tiesas sēdēs lietas par strīdiem, kas saistīti ar fizisko un juridisko personu civiltiesību, darba tiesību, ģimenes tiesību un citu tiesību un likumīgo interešu aizsargāšanu.⁷³ Tiesa ir neatkarīga institūcija, kas ir kompetenta ar spriedumu noteikt personai īpašuma tiesību ierobežojumus, arī nodibināt servitūtu. Likumdevējs, piešķirot tiesai kompetenci nodibināt servitūtus, ir noteicis tādu servitūtu nodibināšanas kārtību, kas izslēdz patvaļu un garantē tiesiskumu. Procedūra, kurā tiesas lemj par servitūta nodibināšanu, ir tiesas process. Tiesai tiesas procesa gaitā ir pienākums uzklaut puses, veikt lietas faktisko apstākļu analīzi un izvērtēt servitūta nodibināšanas nepieciešamību.⁷⁴ Civilprocesa likuma⁷⁵ 189. pants noteic, ka tiesas spriedumam ir jābūt likumīgam un pamatotam. Tiesas spriedums pēc savas būtības ir tiesību normu piemērošanas akts, tas nerada jaunas tiesības. Tiesa ar savu spriedumu nevar noteikt pilnībā jaunus servitūtus, kas likumā nav noteikti.⁷⁶

Tiesības uz īpašumu ir cieši saistītas ar ekonomiskajām un sociālajām tiesībām, taču tradicionāli tās ir regulētas kopā ar pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, pamatojoties uz Rietumu pasaulē tiesībās valdošo priekšstatu, ka brīva personība var veidoties pastāvot brīvu īpašuma attiecību apstākļiem. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas⁷⁷ 17. pants noteic, ka: "Katram cilvēkam ir tiesības uz īpašumu, kas var piederēt gan viņam vienam, gan kopā ar citiem. Nevienam nedrīkst patvaļīgi atņemt viņa īpašumu." Tādējādi 17. pants nostiprina divus tiesību uz īpašuma elementus: katra cilvēka tiesības uz īpašumu un brīvību no īpašuma patvaļīgas

⁷² Turpat

⁷³ Likums par tiesu varu: LV likums. Pieņemts:15.12.1992. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=62847> [aplūkots 2.04.2018]

⁷⁴ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018]

⁷⁵ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts:14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2.04.2018.]

⁷⁶ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018]

⁷⁷ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> [aplūkots 31.03.2018]

atņemšanas. Tiek norādīts, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas⁷⁸ 1. protokola 1. panta otrā daļa pievieno trešo elementu: valsts tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu veikšanu.⁷⁹ Latvijas valsts veica atrunu attiecībā uz Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērošanu, neattiecinot to uz īpašuma reformu, kas ir saistīta ar Latvijas okupācijas un aneksijas seku likvidēšanu.⁸⁰ Atruna protokola 1. panta sakarā attiecas tikai uz īpašuma atdošanu. Šī atruna neattiecas uz šāda īpašuma vēlāku atsavināšanu valsts vajadzībām neatkarīgi no tā, vai īpašnieks atrodas sākotnējā īpašnieka īpašumā vai ir atdāvināts citai personai. Tātad jebkāda veida īpašuma atsavināšanu valsts vajadzībām regulē Konvencijas Pirmā protokola 1. pants.⁸¹

3.2.Servitūtu regulējuma atbilstība Satversmei Satversmes tiesas skatījumā

Satversmes tiesai izskatot sūdzību „Par Kuldīgas rajona padomes 1999. gada 15. decembra Kuldīgas rajona teritorijas plānojuma 2. daļas 8.3.1. punkta par Spīķu HES un Kuldīgas rajona Vārmes pagasta padomes 2003. gada 20. februāra Vārmes pagasta teritorijas plānojuma par „Baložu” māju zemes iekļaušanu Spīķu HES teritorijā atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”⁸² tika apskatīts jautājums par to pašvaldība ir tiesīga pieņemt lēmumu un izdot teritorijas plānojumu, kas paredz konkrētu pielietojumu zemes gabalam un līdz ar to var paredzēt arī dažādus apgrūtinājumus nekustamam īpašumam. Satversmes tiesa savā spriedumā norāda, ka viens no īpašuma ierobežošanas veidiem sabiedrības interesēs var būt teritorijas plānošana. Teritorijas plānošanas likums noteic, ka “Teritorijas plānojums ir ilgtermiņa teritorijas plānošanas dokuments vai plānošanas dokumentu kopums, kurš izstrādāts un stājies spēkā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un kurā atbilstoši plānošanas līmenim un plānojuma veidam rakstveidā un grafiski attēlota teritorijas pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana un šīs teritorijas izmantošanas aprobežojumi.” Rajona un vietējās pašvaldības teritorijas plānojumi tiek pieņemti kā pašvaldības saistošie noteikumi. Teritorijas plānojumā pašvaldība paredz teritorijas izmantošanas nosacījumus un konkrētiem nekustamajiem īpašumiem var noteikt īpašuma tiesību ierobežojumus. No vienas puses, plānojums pats par sevi nevar piešķirt tiesības, piemēram, uzsākt zemes gabala apbūvi, taču ar to tiek noteiktas priekšdispozīcijas lēmumu pieņemšanai konkrētos gadījumos nākotnē. No otras puses, zemes īpašniekam nav tiesību pēc saviem ieskatiem uz savas zemes veikt saimniecisko darbību, viņam nav tiesību to brīvi apbūvēt

⁷⁸ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmais protokols, Pieejams: <https://likumi.lv/ta/ta/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 30.03.2018.]

⁷⁹ Ziemele I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga : Izglītības solī, 2000, 81. lpp.

⁸⁰ Ziemele I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte :rakstu krājums, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 121. lpp.

⁸¹ Turpat 122. lpp.

⁸² Satversmes tiesas 2005. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2005-10-03 Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-10-03_spridums.pdf [aplūkots 30.03.2018]

vai mainīt teritorijas plānojumā noteikto zemes izmantošanas mērķi. Tādējādi var secināt, ka teritorijas plānojums ir dokuments, ar kuru pašvaldība normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā var paredzēt teritorijas izmantošanas un līdz ar to arī īpašuma tiesību ierobežojumus.⁸³

Saskaņā ar Civillikuma 963. pantu applūdinātā zeme joprojām pieder iesniedzējam. Šī norma, pretēji iesniedzēja domām, attiecas arī uz mākslīgu applūdumu neatkarīgi no tā, vai tam ir pārejošs vai pastāvīgs raksturs, taču applūdušā zemes gabala īpašniekam ir tiesības prasīt, lai aizskārējs novērš prettiesiski radīto applūdumu. Līdz ar to par pamatotu nevar tikt atzīts iesniedzēja uzskats, ka ar Vārmes pagasta teritorijas plānojumu viņam piederošā zeme iekļauta Spīķu HES ūdenskrātuves teritorijā. Tādējādi Vārmes pagasta teritorijas plānojums, minētajās kartēs attēlojot „Baložu” māju zemes applūdinājumu, noteic iesniedzēja īpašuma tiesību ierobežojumus.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka teritorijas plānošanā normatīvie akti pašvaldībai piešķir lielu rīcības brīvību (diskrecionāro varu). Tomēr tā nav uzskatāma par neierobežotu. Pašvaldībai piešķirtā rīcības brīvība tiesiski var tikt izmantota vienīgi tās ārējo robežu ietvaros Teritorijas plānošanas procesā kompleksi jāsaskaņo atsevišķu privātpersonu intereses ar teritorijas ilgtspējīgas attīstības iespējām. Paredzot vai īstenojot citu sākotnējo teritorijas plānojuma uzdevumu, piemēram, sekmējot vienīgi teritorijas ekonomisko izaugsmi (peļņas gūšanu), neņemot vērā īpašās dabas un kultūras vērtības vai arī pārkāpjot rīcības brīvības ārējās robežas, rezultātā tiks panākts prettiesisks galarezultāts. Teritorijas plānojuma procedūra ir reglamentēta, lai varētu identificēt un izsvērt dažādas intereses un noteikt, kurām no tām plānojumā piešķirama prioritāte. Šajā procesā ir jāpanāk visu iesaistīto pušu interešu līdzsvarošana, vājāko dalībnieku aizsardzība un visas sabiedrības interešu nodrošināšana.

Pēc Satversmes tiesas 2005. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-10-03, Kuldīgas rajona tiesai 2006. gada 3. oktobrī, no jauna izskatot Pieteikuma iesniedzēja prasību, kā arī E. Zabarovska pretpasību par servitūta nodibināšanu par labu Spīķu HES, noraidīja gan pieteikuma iesniedzēja prasību, gan Spīķu HES īpašnieka pretpasību. Pēc abu pušu apelācijas sūdzībām Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2007. gada 14. maijā pasludināja spriedumu, ar kuru tika noraidīta Pieteikuma iesniedzēja prasība pret Spīķu HES īpašnieku un apmierināta pretpasība par servitūta nodibināšanu par labu Spīķu HES attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējam piederošo zemi 4,6 hektāru platībā. Izskatījis Pieteikuma iesniedzēja kasācijas

⁸³ Satversmes tiesas 2005. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2005-10-03 Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-10-03_spridums.pdf [aplūkots 30.03.2018]

sūdzību, Augstākās tiesas Senāts 2007. gada 19. decembrī nosprieda atstāt negrozītu minēto Kurzemes apgabaltiesas spriedumu.⁸⁴

Satversmes tiesa 2008. gada 22. decembrī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2008-11-01 "Par Civillikuma 1231. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam". Ar šo spriedumu tika izbeigts vairāku gadu garumā ilgušais civiltiesiskais strīds starp E. Zandbergu kā konstitucionālās sūdzības iesniedzēju un Spīķu HES īpašnieku. 1997. gada nogalē Pieteikuma iesniedzējam īpašumā piederošie 3,6 hektāri lauksaimniecībā izmantojamās zemes un 1 hektārs meža zemes tika applūdināti bez viņa piekrišanas.

Satversmes tiesa ir vērtējusi vai apstrīdētajā noteiktais ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi un noteikusi, ka ir nepieciešams pārbaudīt vai gadījumos, kad servitūts ir noteikts ar tiesas spriedumu tiek samērīgi rasts līdzsvars starp kalpojošās lietas īpašnieka tiesībām netraucēti izmantot savu īpašumu un citu cilvēku tiesībām, galvenokārt ar to saprotot tieši valdošās lietas īpašnieka tiesību pilnvērtīgi izmantot ar tiesas spriedumu nodibināto servitūtu. Tieši samērīguma izvērtēšana starp valdošās un kalpojošās lietas īpašnieku interesēm var tikt uzskatīta par vienu no servitūta problēmjaudājumiem, kas būtu jāvērtē īpaši rūpīgi. Šajā sakarā tiek norādīts, ka tiesai ir jārespektē īpašnieka pilnīgas varas tiesības pār lietu un nodibināt servitūtu ar tiesas spriedumu tā drīkst tikai nepieciešamības gadījumā.⁸⁵ Tāpēc, lai izvērtētu, vai apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums atbilst samērīguma principam, ir jānoskaidro:

- 1) vai apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai apstrīdētā norma ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.⁸⁶

Secinot, ka apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa ir vērtējusi vai nepastāv par apstrīdēto normu saudzējošāki tās leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Satversmes tiesa norāda, ka tiesa, izskatot civiltiesisku strīdu, var vislabāk un taisnīgāk noteikt vai konkrētajā gadījumā vispār ir nodibināms servitūts, kā arī cik lielā apmērā tas nodibināms. Kaut arī Civillikuma normas tieši nenoteic gadījumus, kādos tiesa nodibina servitūtus, kā arī neregulē visus iespējamus reālservitūtu veidus, tas nebūt neliecina par apstrīdētās normas nepilnību vai pat antikonstitucionalitāti. Likumdevēja uzdevums nav minēt likumā pilnīgi visas tiesiski iespējamās situācijas kā arī to noregulēšanas veidus. Satversmes

⁸⁴ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018]

⁸⁵ Višņakova G., Balodis K.:1998, 130. lpp.

⁸⁶ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018] secinājumu 13. punkts

tiesa norāda, ka tās kompetencē neietilpst tiesību normu piemērošanas vērtēšana. Tādējādi Satversmes tiesa nav tiesīga pārvērtēt civilprocesa ietvaros pieņemtos tiesas nolēmumus un nav tiesīga lemt par to, vai vispārējās jurisdikcijas tiesa, izskatot konkrētu lietu, pareizi piemērojusi materiālās un procesuālās normas.⁸⁷

Vispārējās jurisdikcijas tiesai, nodibinot servitūtu, ir piešķirta plaša rīcības brīvība, taču tai ir jāņem vērā spēkā esošās tiesības un tai ir taisnīgi jāsamēro pušu pretējās intereses. Samērojot pušu intereses, tiesai, cik vien tas iespējams, ir jāievēro kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības. Saudzējoša pieeja kalpojošās lietas īpašnieka tiesību ierobežošanai ir īpaši svarīga gadījumos, kad servitūta nodibināšanas rezultātā kalpojošās lietas īpašniekam pilnībā zūd iespēja lietot savu īpašumu vai tā daļu.⁸⁸ Tieši CL 1132. pantā iekļautā vispārējā norāde, ka servitūts nodibināms vismazākajā apmērā var tikt uzskatīta par galveno normu, kas aizsargā kalpojošā īpašnieka intereses. Satversmes tiesa nevērtē to vai vispārējās jurisdikcijas tiesa pareizi piemēro tiesību normas. Apskatot spriedumu, kurā par labu Spīķu HES tiek nodibināts servitūts 4,6 hektāru apmērā ir nepieciešams ļoti rūpīgi izsvērt to, kādā veidā ir tikušas samērotas kalpojošā un valdošā īpašuma īpašnieku intereses. Šajā gadījumā kalpojošā īpašuma īpašniekam faktiski tiek liegts jebkādā veidā izmantot sev piederošo īpašumu. Kaut arī jebkurš servitūts saistās ar īpašuma tiesību ierobežošanu, nodibinot šo servitūtu tiek liegta īpašuma izmantošana 4,6 hektāru apmērā.

3.3. Atbildības noteikšana par servitūta lietošanu

Satversmes tiesa savā spriedumā 2008-34-01 apskatīja sūdzību "Par likuma „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās” 12. panta trešajā daļā un likuma „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 54. panta pirmajā un otrajā daļā lietotā vārda „noma” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”, kuras būtība izpaudās apstākļi, ka pieteicēja uzskatīja par neatbilstošu regulējumu, kas noteica piespiedu nomas tiesiskās attiecības. Nav būtiski pārlietu iedziļināties šīs lietas būtībā, taču ir vērts apskatīt atsevišķas lietas, kas tiešā mērā attiecas arī uz servitūta attiecībām. Apskatītajā spriedumā ir nodibināts piespiedu nomas institūts, kas ierobežo īpašnieka tiesības uz sev piederošo īpašumu par labu dzīvokļu īpašniekiem, kas ar nomas līguma palīdzību iegūst tiesības uz sava dzīvokļa īpašuma izmantošanu. Konkrētajā spriedumā tiek norādīts, ka leģitīmā mērķa sasniegšanai ir bijušas piemērotas gan piespiedu nomas attiecības, gan servitūta nodibināšana. Taču ir pastāvējis apstāklis, ka svarīgākie zemes reformas likumi ir stājušies spēkā vēl pirms Civillikuma lietu tiesību daļas spēkā stāšanās. Toreiz spēkā bijušais Latvijas Civillikodekss

⁸⁷ Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018] 15. punkts

⁸⁸ Turpat

regulējis nomas līgumu, taču servitūtu tiesiskais regulējums tobrīd vēl neesot pastāvējis.⁸⁹ Netieši tiek norādīts, ka viens no apsvērumiem par labu piespiedu nomas izveidei, nevis servitūta nodibināšanai, ir bijis apstāklis, ka Civillikodeksa normas, kas regulētu servitūta nodibināšanu vēl nebija stājušās spēkā. Arī pēdējā tiesas spriedumā par piespiedu nomas attiecībām, regulējums par nomas maksas noteikšanu konkrētā apmērā, tika atzīts par neatbilstošu satversmei.⁹⁰

Tiek norādīts tas, ka konkrētās tiesiskās attiecības noregulējot ar servitūta nodibināšanu nebūtu iespējams paredzēt kalpojošā īpašuma īpašniekam atlīdzību par servitūta nodibināšanu, jo šādu iespēju neparedz Civillikums. Tā kā nomas līgums vienmēr ir atlīdzības līgums, tad nomas tiesiskās attiecības esot saudzējošākais leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis. Turklāt nomas līgums, atšķirībā no servitūta nodibināšanas un lietošanas, ir ļoti piemērots, lai tajā ietvertu dažādus citus pusēm izdevīgus noteikumus. Papildus neērtības radītu arī fakts, ka dībinot reālservitūtu, to varētu darīt tikai par labu katram atsevišķam dzīvokļa īpašumam.⁹¹

Saeima uzsver, ka šobrīd izveidot Civillikumam paralēlu un atšķirīgu regulējumu, lai piespiedu nomu aizstātu ar servitūta nodibināšanu, būtu ne tikai nelietderīgi, bet arī sarežģīti. Tas nozīmētu jau nodibināto tiesisko attiecību pārskatīšanu un jau būtisku laiku pastāvējuša normatīva regulējuma mainīšanu.⁹² Tādējādi vispārēji var secināt, ka būtu iespējams mainīt pašreizējo regulējumu, kas paredz piespiedu nomas tiesiskās attiecības pret regulējumu, kas šīs pašas tiesiskās attiecības noregulētu ar servitūta nodibināšanu. Tas nozīmē, ka teorētiski piespiedu nomas attiecības varētu piemērot arī gadījumā, kad ir ticis nodibināts reālservitūts. Situācijā, kad uz sveša īpašuma atrodas personai piederošs īpašums (dzīvokļa īpašums piespiedu nomas tiesisko attiecību gadījumā), problēmu iespējams atrisināt gan ar piespiedu nomu, gan ar reālservitūta nodibināšanu. Interesants ir apstāklis, ka likumdevējs ir norādījis tieši uz to, ka nomas līgums atzīstams par saudzējošāku attiecībā pret nekustamā īpašuma īpašnieku. Šī atziņa īpaši ņemama vērā, kad salīdzināmas faktiski vienādas situācijas- proti gadījumā, kad īpašniekam piederošā zeme atrodas zem valdošā īpašnieka HES darbības vajadzīgā ūdens, un īpašniekam nav reālas iespējas izlietot savas īpašuma tiesības jebkādā apmērā attiecībā uz īpašumu, kas apgrūtināts ar servitūtu. Ļoti līdzīga situācija vērojama gadījumā ar piespiedu nomu- īpašuma īpašniekam, kura zeme atrodas zem daudzdzīvokļu ēkas, un viņa īpašums ir apgrūtināts ar nomas līgumu par labu dzīvokļa īpašniekiem. Šeit gan

⁸⁹ Satversmes tiesas spriedums 2009. gada 13. februārī lietā Nr. 2008-34-01. 6.lpp Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-34-01_Spriedums.pdf

⁹⁰ Satversmes tiesas spriedums 2018. gada 12. aprīlī lietā Nr. 2017-17-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/07/2017-17-01_Spriedums.pdf [aplūkots 14.04.2018]

⁹¹ Turpat

⁹² Rīgā 2009. gada 13. februārī lietā Nr. 2008-34-01 7.lpp Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-34-01_Spriedums.pdf

vērojama fundamentāla atšķirība tajā, ka situācijā, kad faktiskās sekas savā būtībā un attiecībā uz apgrūtinātā īpašuma īpašnieku ir ļoti līdzīgas, nomas attiecībās īpašuma īpašnieks saņem atlīdzību no nomas līguma, taču reālservitūta gadījumā šādu atlīdzību pat nav iespējams paredzēt likuma noteikumu dēļ.

Aplūkojot Rīgas brīvostas likumu⁹³, tā 4. panta 4. daļā ir noteikts, ka ar šo likumu par labu Ostas pārvaldei tiek nodibināts personālservitūts uz fiziskajām un juridiskajām personām piederošo zemi, kuru atbilstoši šim likumam aizņem Brīvosta. Ostas pārvaldei ir tiesības tās teritorijā esošo fiziskajām un juridiskajām personām piederošo zemi izmantot ostas vajadzībām, kā arī iznomāt to komersantiem, kas darbojas Brīvostas teritorijā. Ostas pārvaldes iznomāto zemi nodot tālāk apakšnomā drīkst vienīgi ar Ostas pārvaldes atļauju. Tā paša panta 7. un 8. daļa noteic, ka Ostas pārvalde maksā nodokļus un sedz izdevumus, kas saistīti ar šā panta ceturtajā daļā minētās zemes uzturēšanu, bet pārējās uz zemi gulstošās nastas nes un pilda zemes īpašnieks. Zemes lietotājs tās īpašniekam par servitūtu maksā atlīdzību saskaņā ar vienošanos, bet ne augstāku par pieciem procentiem gadā no zemes kadastrālās vērtības.

Līdzīgs regulējums iekļauts Ventspils brīvostas likumā⁹⁴. Proti, likums paredz būtībā identisku regulējumu Rīgas brīvostas likumam. Likuma 4. pants piešķir Brīvostas pārvaldei tiesības nodibināt personālservitūtu attiecībā uz fiziskām un juridiskām personām piederošo zemi Brīvostas teritorijā, lai to izmantotu ostas vajadzībām. Arī atlīdzība par servitūta atlīdzību nosakāma apmērā līdz 5% gadā no zemes kadastrālās vērtības.

Dzelzceļa likums⁹⁵ arī paredz servitūta nodibināšanu uz privātai vai juridiskai personai piederošo zemi. Likuma 15. panta 3. daļa paredz, ka publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras pārvaldītājam un apkalpes vietas operatoram ir servitūta tiesības uz citām juridiskajām un fiziskajām personām piederošo zemi, uz kuras atrodas dzelzceļa infrastruktūras elementi. Servitūtu nodibina likumā noteiktajā kārtībā. Zemes lietotājs tās īpašniekam par servitūtu maksā atlīdzību saskaņā ar vienošanos, tomēr ne lielāku par pieciem procentiem gadā no zemes kadastrālās vērtības.

Enerģētikas likuma⁹⁶ 19. pants noteic, ka jaunu energoapgādes komersantu objektu ierīkošanai energoapgādes komersantam ir tiesības izmantot jebkuru zemi par vienreizēju samaksu tās īpašniekam saskaņā ar šā likuma 24.pantu. 24. pants paredz, ka energoapgādes komersants atlīdzina nekustamā īpašuma īpašniekam zaudējumus, kas tieši saistīti ar jaunu

⁹³ Rīgas brīvostas likums: LV likums. Pieņemts:09.03.2000. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=3435> [aplūkots 4..04.2018]

⁹⁴Ventspils brīvostas likums: LV likums. Pieņemts:19.12.1996. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=41737> [aplūkots 5.04.2018]

⁹⁵Dzelzceļa likums: LV likums Pieņemts:01.04.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=47774> [aplūkots 5.04.2018]

⁹⁶Enerģētikas likums: LV likums Pieņemts:03.09.1998 Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=49833> [aplūkots 06.04.2018]

energoapgādes komersanta objektu ierīkošanu vai esošo objektu ekspluatācijas un remonta nodrošināšanu. Likums nosaka divus gadījumus, kad energoapgādes komersantam ir jāatlīdzina nekustamā īpašuma īpašniekam par zemes lietošanas tiesību ierobežošanu, un tie ir:

- 1) īpašumu izmanto jauna energoapgādes komersanta objekta ierīkošanai;
- 2) veicot objekta pārbūvi, palielinās zemes platība, ko aizņem energoapgādes komersanta objekts vai aizsargjosla gar vai ap šo objektu.

Atlīdzību par platības vienības lietošanas tiesību ierobežojumu nosaka šādi:

- par zemes platību, kuru nav iespējams izmantot agrākajiem nekustamā īpašuma lietošanas mērķiem, - divkārsā šīs zemes platības kadastrālās vērtības apmērā, bet ne mazāku kā 1,42 euro par kvadrātmetru;
- . par zemes platību, kuru turpmāk ir iespējams izmantot agrākajiem nekustamā īpašuma lietošanas mērķiem, bet ar lietošanas tiesību ierobežojumiem, kas noteikti Aizsargjoslu likumā, - saskaņā ar šo noteikumu 1.pielikumu;
- . par izcērtamajiem kokiem, ogulājiem, košumkrūmiem un likvidējamajiem kultūraugu stādījumiem - saskaņā ar energoapgādes komersanta un zemes īpašnieka vienošanos.

Fizisko un juridisko personu īpašumā vai lietošanā esošajos mežos un pārējā mežsaimniecībā izmantojamā zemē atlīdzību par zemes platības atsavināšanu vai lietošanas tiesību ierobežojumu tādā mērā, ka, ievērojot Aizsargjoslu likumā noteiktos aprobežojumus, to turpmāk nevar izmantot agrākajam nekustamā īpašuma lietošanas mērķim, nosaka divkārsā šīs zemes platības vienības kadastrālās vērtības apmērā, bet ne mazāku kā 1,42 euro par kvadrātmetru.⁹⁷

Ministru kabineta 2013.gada 17. septembra noteikumi Nr.891 “Noteikumi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, par kuriem pienākas kompensācija, tās izmaksas nosacījumiem, kārtību un apmēru”⁹⁸ paredz atlīdzību par saimnieciskās darbības ierobežojumiem mikrolieģumos un īpaši aizsargājamās teritorijās. Noteikumi noteic, ka kompensāciju piešķir par šādiem lauksaimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikrolieģumos, kuri nav Eiropas nozīmes aizsargājamas teritorijas (*Natura 2000*):

- aizliegta uzarsāna un kultivēšana;

⁹⁷ Ministru kabineta noteikumi Nr.603 Kārtība, kādā aprēķināma un izmaksājama atlīdzība par energoapgādes objekta ierīkošanai vai rekonstrukcijai nepieciešamā zemes īpašuma lietošanas tiesību ierobežošanu. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=140687> [aplūkots 6.04.2018]

⁹⁸ Ministru kabineta noteikumi Nr.891 Noteikumi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, par kuriem pienākas kompensācija, tās izmaksas nosacījumiem, kārtību un apmēru Pieņemts: 17.09.2013. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/260422-noteikumi-par-saimnieciskas-darbibas-ierobezojumiem-par-kuriem-pienakas-kompensacija-tas-izmaksas-nosacijumiem-kartibu-un-apmeru> [aplūkots 06.04.2018]

- aizliegta visu veidu saimnieciskā darbība.

Kompensāciju piešķir par šādiem mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos, kuri nav Eiropas nozīmes aizsargājamās teritorijas (*Natura 2000*):

- aizliegta jebkāda mežsaimnieciskā darbība;
- aizliegta koku ciršana galvenajā cirtē, kailcirtē vai kopšanas cirtē.

Tādējādi īpašniekam, kura īpašuma izmantošana ir ierobežota sakarā ar mikrolieguma vai aizsargājamās dabas teritorijas atrašanos uz viņa īpašuma, tiek piešķirta kompensācija sakarā ar īpašuma ierobežojumiem, kas objektīvi radušies.

Likuma par autoceļiem⁹⁹ 6¹. pants noteic, ka gadījumos, kad kāda īpašnieka zemes gabalu, kuru viņš ieguvis sakarā ar īpašuma tiesību atjaunošanu vai zemes privatizāciju, piedvedceļš nesavieno ar valsts vai pašvaldības ceļu, šādam īpašniekam ir servitūta tiesības lietot braukšanai citos zemes gabalos esošos ceļus vai ierīkot tos no jauna. 6². panta 3. daļa paredz, ka servitūta lietotājs sedz zaudējumus, kas ceļa servitūta nodibināšanai kalpojošā zemes gabala īpašniekam rodas ceļa servitūta blakus tiesību izmantošanas rezultātā. Gadījumā, ja kāda īpašnieka zemes gabalu, kuru viņš ieguvis sakarā ar īpašuma tiesību atjaunošanu vai zemes privatizāciju, piedvedceļš nesavieno ar valsts vai pašvaldības ceļu, šādam īpašniekam ir nodibināma servitūta tiesība lietot braukšanai citos zemes gabalos esošus ceļus vai ierīkot tos no jauna. Šāda tiesība izriet no Likuma par autoceļiem 6¹. panta. Šādā gadījumā šo likumu var uzskatīt kā pamatu servitūta nodibināšanai (Civillikuma 1231.panta 1.punktu), ko valsts vai pašvaldība attiecīgā institūcija varēja izlemt, pieņemot aktu par īpašuma tiesību atjaunošanu. Ja tas nav izdarīts, atjaunojot īpašuma tiesības vai privatizējot zemes gabalus, tad tas vēlāk izdarāms ar tiesas spriedumu.

Vispārīgi var secināt, ka situācijās, kad īpašums ir aprobežots izmantošanas ziņā, no īpašnieka neatkarīgu apstākļu rezultātā, likumdevējs ir paredzējis atlīdzību, lai kompensētu aizskartās tiesības uz īpašumu un faktu, ka īpašnieks vairs nevar pilnvērtīgi izmantot sev piederošo īpašumu. Salīdzināmā situācijā, kad zemes īpašniekam tika liegta pilnīga vara pār savu lietu un pār viņa īpašumu tika nodibināts HES ūdenskrātuves servitūts par labu citam īpašumam, kā tas bija gadījumā ar Spīķu HES, ar servitūtu apgrūtinātās zemes īpašniekam nav tiesības pieprasīt kompensāciju par sev piederošā īpašuma izmantošanas tiesību aprobežojumu. Gadījumā ar HES servitūtu, kalpojošās zemes īpašniekam tiek liegta jebkāda piekļuve un līdz ar to arī saimnieciskā darbības veikšana, ko viņš varētu veikt, jo viņa īpašums atrodas

⁹⁹ Likums par autoceļiem: LV likums. Pieņemts: 11.03.1992. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=65363> [aplūkots 06.04.2018.]

applūdināts ar ūdeni. Ir visai skaidri redzams, ka ienākumu gūšana no īpašuma, ko īpašnieks varētu gūt, ja īpašums nebūtu apgrūtināts ar servitūtu, īpašniekam ir liegta.

Kā vēl vienu priekšrocību, kas rastos no apstākļa, ka par servitūtu izmantošanu tiktu noteikta samaksa, būtu faktiski neizmantoto servitūtu vieglāka izbeigšana. CL 1237. pants paredz vispārīgu kārtību, kādā servitūti izbeidzami. CL 1238. pants paredz, ka no servitūta var atteikties vai nu noteikti ar līgumu, ar kuru servitūta izlietotājs savu servitūta tiesību atdod atpakaļ lietas īpašniekam. Šāds līgums slēdzams jebkādā formā, taču, kad atteikšanās no līguma ierakstāma zemesgrāmatā, tad šāds līgums ir noslēdzams rakstveidā. Šāda kārtība paredzama, jo zemesgrāmatu ierakstus par servitūtiem, kas apgrūtinā nekustamu īpašumu, un servitūtiem, kas nodibināti par labu nekustamam īpašumam, ir iespējams dzēst tikai tādā gadījumā, ja līgums par atteikšanos no servitūta ir noslēgts rakstiski.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Višņakova G., Balodis K. 1998, 136. lpp.

4. SERVITŪTU REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS

Šveices Civilkodeksa¹⁰¹ 694. pants paredz, ka gadījumā, ja zemes īpašniekam nav attiecīgas piekļuves no viņa īpašuma publiskajam ceļam, viņam ir tiesības pieprasīt, lai kaimiņš (blakus zemes īpašnieks) nodrošina viņam tiesību piekļūt ceļam caur viņa īpašumu par pilnu kompensāciju. Šāda tiesība pirmām kārtām izlietojama pret kaimiņu, kuram esošajos piekļuves apstākļos būtu vissaprātīgāk šādu piekļuvi lūgt, kā arī vienlaikus ņemot vērā to, kuram kaimiņam tas būtu vismazākais aprobežojums. Nosakot ceļa vietu abu pušu intereses ir jāņem vērā. Šis uzskatāms par vienu no gadījumiem, kad servitūts būtu nodibināms ārkārtas gadījumā. Kaimiņam ir prasījuma tiesība par servitūta nodibināšanu uz likuma pamata. Šādi nekustamā īpašuma aprobežojumi ir izšķirami atsevišķi un saucami par legālservitūtiem. Tie izmantojami tikai gadījumos, kad kaimiņa nekustamā īpašuma, vai uz tās esošās būves pilnvērtīga izmantošana būtu stipri apgrūtināta, vai citos gadījumos nebūtu iespējama pavisam.¹⁰²

Likuma 695. pants noteic, ka pašvaldībām ir tiesības noteikt citus noteikumus, kas regulē zemes īpašnieka tiesības šķērsot kaimiņa zemi ar nolūku apkopt viņa īpašumu vai veikt būvniecības darbus uz savas zemes.

Igaunijas lietu tiesību likuma¹⁰³ 156. pants paredz kārtību kādā nodrošināma piekļuve koplietošanas ceļiem. Tiek noteikts, ka īpašniekam, kura īpašumam nav piekļuves koplietošanas ceļam var prasīt piekļuvi šim ceļam pār cita īpašnieka īpašumu. Piekļūšanas kārtība un atlīdzība par īpašuma izmantošanu piekļūšanai koplietošanas ceļam būtu nosakāma uz vienošanās pamata. Ja vienošanos nav iespējams panākt, tad atlīdzību un piekļūšanas vietu nosaka tiesa. Tādējādi servitūtu nodibināšana tiek atstāta privātpersonu ziņā. Autors uzskata, ka šāda prakse ir pareiza, jo servitūtu nodibināšana, kas attiecās uz privātpersonām, tiek atstāta pašu personu ziņā. Tiesa iejaucas tikai gadījumos, kad nepieciešamo vienošanos nav iespējams panākt.

Vācijas Civilkodeksa¹⁰⁴ 917. pants arī regulē nepieciešamā ceļa tiesību. Gadījumā, kad īpašumam trūkst piekļuves koplietošanas ceļam, lai tas varētu tikt pienācīgi lietots, īpašnieks var prasīt blakus zemes īpašniekiem, kamēr šāds tiesisks defekts tiek novērsts, paciest viņu īpašuma izmantošanu, lai izveidotu nepieciešamo savienojumu ar koplietošanas ceļu. Ceļa novietojumu un nepieciešamību pēc šāda ceļa, vajadzības gadījumā, nosaka tiesa. Īpašniekiem,

¹⁰¹Swiss Civil Code [Šveices Civilkodekss] Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf> [aplūkots 09.04.2018]

¹⁰² Kalniņš E. Viedoklis lietā Nr.2008-11-01 "Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam",

¹⁰³ Law of Property Act [Igaunijas Lietu tiesību likums] <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510072014007/consolide> [aplūkots 10.04.2018]

¹⁰⁴ German Civil Code [Vācijas Civilkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf [aplūkots 09.04.2018]

pār kuru īpašumu minētais ceļš iet, ir jāmaksā kompensācija par viņu īpašuma izmantošanu ar periodiskiem maksājumiem. 912. pantā paredz, ka gadījumā, kad ceļot ēku, īpašnieks ir to uzcēlis pāri savai robežai, bet tas nav darīts ar tīšu nodomu, kaimiņam šāds apgrūtinājums pār viņa zemi ir jāpacieš, ja vien viņš nav cēlis iebildumus pirms vai nekavējoties pēc tā, kad ēka uzcelta pāri robežai. Tāpat pants paredz, ka šādā gadījumā tiek maksāta kompensācija par šādu aprobežojumu. 913. panta 2. daļa noteic, ka maksājumi veicami gadu uz priekšu. Tādējādi var secināt, ka kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieks par aprobežojumu, kas gulst uz viņa īpašumu par to saņem atlīdzību, turklāt papildus tiek paredzēts, ka maksājums veicams gadu uz priekšu.

Vispārīgi redzams, ka ārvalstīs servitūta nodibināšana arī ir iespējama tiesas ceļā. Taču atšķirībā no Latvijas regulējuma, tiesa servitūtus nodibina tikai “ārkārtas gadījumos”. Tādējādi secināms, ka lielākoties servitūtu nodibināšana atstāta privātpersonu ziņā. Turklāt nodibinot servitūtus tiesas ceļā tiek paredzēts noteikt arī atlīdzību par servitūta lietošanu.

KOPSAVILKUMS

Bakalaura darba izstrādes rezultātā autors aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes:

1. Likumdevējs nav paredzējis ierobežot to, kādi servitūtu veidi ir nodibināmi. Dabot likumā neparedzētus servitūtus, ir jāvadās pēc vispārējiem servitūtu nodibināšanas principiem. Autors neuzskata, ka būtu lietderīgi mēģināt paredzēt un likumā noteikt visus iespējamus servitūtu veidus. Tas būtu ļoti sarežģīti, ņemot vērā katra indivīda konkrētās vajadzības un civiltiesisko attiecību laika gaitā mainīgo dabu. Taču, lai vienlaikus nodrošinātu gan iespējamo vajadzību pēc likumā nenoteikta servitūta nodibināšanas, gan īpašuma tiesību aizsardzību būtu lietderīgi paredzēt likumā nenoteiktu servitūtu nodibināšanu tikai uz savstarpējas vienošanās pamata. Tas dotu iespēju nepieciešamības gadījumā nodibināt likumā neparedzētus servitūtus, taču vienlaikus aizsargātu arī potenciālā kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieku no pārmērīga viņa īpašuma tiesības aizskārums.

2. Galvenais priekšnosacījums, kas tiesai jākonstatē, lai nodibinātu reālservitūtu, ir nepieciešamība, kas valdošajam nekustamajam īpašumam ir vajadzīga, lai normāli funkcionētu. Civillikums paredz, ka šaubu gadījumā servitūts nosakāms vismazākajā apmērā, kā arī no tiesu prakses izriet vispārējs secinājums, ka servitūts nav nodibināms ērtības labad. Autors uzskata, ka servitūta regulējums dod pārlieku lielas priekšrocības personai, kas vēlas nodibināt servitūtu. Proti, pierādot, ka viņam attiecīgais servitūts ir objektīvi nepieciešams, viņš var nodibināt servitūtu par labu savam īpašumam, apgrūtinot kalpojošās lietas īpašnieku. Kalpojošā nekustamā īpašuma īpašnieka vajadzības netiek pietiekami ņemtas vērā. Gadījumā ar HES ūdenskrātuves servitūta nodibināšanu, kalpojošās lietas īpašnieks faktiski zaudē iespējas izmantot savu īpašumu. Nav šaubu, ka šāds servitūts ir objektīvi nepieciešams, lai HES varētu funkcionēt, taču nav tiesiski, ka nodibinātais piespiedu servitūts rada būtiskus zaudējumus kalpojošās lietas īpašniekam. Autors uzskata, ka šajā gadījumā īpašnieku tiesības netiek pienācīgi samērotas savā starpā, tādēļ būtu samērīgi un tiesiski noteikt kompensācijas mehānismu kalpojošās lietas īpašniekam.

3. Pastāvot fundamentālām līdzībām starp piespiedu nomas institūtu un tiesas ceļā nodibinātiem servitūtiem, autors uzskata, ka būtu pamatoti un lietderīgi noteikt maksu piespiedu servitūta nodibināšanas gadījumā. Autoram apskatot tiesu praksi nākas secināt, ka visai bieži valdošās lietas īpašnieks vēlas nodibināt servitūtu, nepamatoti lielā apmērā apgrūtinot kalpojošo īpašumu, tikai savas ērtības labad. Kaut arī jau tagad tiesa nedrīkst

nodibināt servitūtu tikai valdošās lietas īpašnieka ērtības labad, un tas nodibināms pēc iespējas mazākā apmērā, autors uzskata, ka atlīdzības noteikšana par servitūtu šādu valdošās lietas īpašnieku praksi izskaustu pavisam. Jau prasībā par servitūta nodibināšanu prasītājs būtu ieinteresēts norādīt pēc iespējas mazāku servitūta apmēru. Kalpojošās lietas īpašnieks šajā gadījumā saņemtu atlīdzību par apgrūtinājumu, kas noteikts pār viņa īpašumu.

4. Autors uzskata, ka jautājums par servitūtu nodibināšanu maksimāli būtu jāatstāj privātpersonu ziņā. No servitūta izrietošās attiecības, kas pastāv starp valdošās un kalpojošās lietas īpašniekiem, būtu vislietderīgāk noteikt pašiem īpašumu īpašniekiem. Pašreizējais servitūtu nodibināšanas regulējums pārlietu mudina puses risināt savas attiecības tiesas ceļā. Vairākums gadījumu par servitūtu nodibināšanu būtu jāregulē līgumiskā ceļā, kas ir ierasta prakse privāttiesībās. Arī apskatītajā ārvalstu tiesiskajā regulējumā servitūtu nodibināšana, galvenokārt, tiek atstāta pušu ziņā ar līgumu palīdzību.

5. Apskatot Satversmes tiesas praksi, autors secina, ka vairākkārtēji par neatbilstošu Satversmei ir atzīts piespiedu nomas institūtā noteiktais nomas maksas ierobežojums. Tiek atzīts, ka piespiedu nomas institūts un servitūts savā būtībā var paredzēt vienas un tās pašas tiesiskās sekas- proti gan gadījumā ar servitūtu, gan ar piespiedu nomas institūtu var tikt nošķirti divi īpašumi, kur viena pilnvērtīgai izmantošanai zināmā mērā ir nepieciešama otra īpašuma izmantošana. Satversmes tiesa vairākkārtēji izskatījusi jautājumu par nomas maksas noteikšanu un tās atbilstību Satversmē noteiktajām īpašuma tiesībām. Ņemot vērā, ka gan piespiedu nomas gadījumā, gan atsevišķos servitūta gadījumos īpašnieks var zaudēt tiesības pēc saviem ieskatiem izmantot sev piederošo lietu, tad autors uzskata, ka būtu taisnīgi noteikt arī atlīdzību par “piespiedu servitūta” lietošanu, ja kalpojošās lietas īpašnieks zaudē iespēju pēc saviem ieskatiem izmantot sev piederošo īpašumu. Ņemot vērā iepriekšminētos argumentus, autors rosina papildināt CL 1231. panta 2. punktu šādā redakcijā: “Tiesa nodibina servitūtu, ja nekustamo īpašumu īpašnieki nevar vienoties par servitūta nodibināšanu. Tiesa, nodibinot servitūtu nosaka tā apmēru un maksu par servitūta lietošanu.”

IZMANTOTO LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS

1. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Satversmes 105.panta komentāri. Grām.: Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
2. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
5. Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. III daļa. Īpašums. Rīga: 2002.
6. Kalniņš E. Viedoklis lietā Nr.2008-11-01 "Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam"
7. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati, Rīga: Zvaigzne, 1977.
8. Konradi F., Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935.
9. Pleps J. Pamattiesību katalogs starpkaru periodā. Jurista Vārds, 2008. gada 23. decembris, Nr. 48.
10. Rozenfelds J. Lietu tiesības. 4.labotais, papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2011.
11. . Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1995.
12. Švarcs F. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
13. Tihonovs V. Tiesu prakse civillietās II grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013.
14. Višņakova G., Balodis K. Civillikuma komentāri. Lietas valdījums. Tiesības uz svešu lietu. Rīga: Mans Īpašums, 1998.
15. Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Raksti (1932. -1939.) Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000.
16. Ziemeļe I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga : Izglītības soļi, 2000.
17. Ziemeļe I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte: rakstu krājums, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005,
18. Vietējo civillikumu kopojums. Vietējo likumu kopojuma III daļa, Rīga: Valtera un Rapas akciju sabiedrības izdevums, 1928,
19. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> [aplūkots 31.03.2018]
20. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmais protokols, Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 30.03.2018.]

21. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>
22. Civillikums: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 4.03.2018]
23. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts:14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2.04.2018.]
24. Dzelzceļa likums: LV likums Pieņemts:01.04.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=47774> [aplūkots 5.04.2018]
25. Enerģētikas likums: LV likums Pieņemts: 03.09.1998 Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=49833> [aplūkots 06.04.2018]
26. Likums par tiesu varu: LV likums. Pieņemts:15.12.1992. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=62847> [aplūkots 2.04.2018]
27. Rīgas brīvostas likums: LV likums. Pieņemts: 09.03.2000. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=3435> [aplūkots 4..04.2018]
28. Par zemes lietošanu un ierīcību: LV likums. [08.12.1994.-31.12.2006.] Pieejams: https://m.likumi.lv/doc.php?id=67966&version_date=08.12.1994 [aplūkots 21.03.2018]
29. Ventspils brīvostas likums: LV likums. Pieņemts:19.12.1996. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=41737> [aplūkots 5.04.2018]
30. Zemesgrāmatu likums: LV likums. Pieņemts: 22.12.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=60460> [aplūkots 31.03.2018]
31. Ministru kabineta noteikumi Nr.603 Kārtība, kādā aprēķināma un izmaksājama atlīdzība par energoapgādes objekta ierīkošanai vai rekonstrukcijai nepieciešamā zemes īpašuma lietošanas tiesību ierobežošanu. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=140687> [aplūkots 6.04.2018]
32. Ministru kabineta noteikumi Nr.891 Noteikumi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, par kuriem pienākas kompensācija, tās izmaksas nosacījumiem, kārtību un apmēru. Pieņemts: 17.09.2013. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/260422-noteikumi-par-saimnieciskas-darbibas-ierobezojumiem-par-kuriem-pienakas-kompensacija-tas-izmaksas-nosacijumiem-kartibu-un-apmeru> [aplūkots 06.04.2018]
33. German Civil Code [Vācijas Civilkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf [aplūkots 09.04.2018]
34. Law of Property Act [Igaunijas Lietu tiesību likums] Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510072014007/consolide> [aplūkots 10.04.2018]

35. Swiss Civil Code [Šveices Civilkodekss] Pieejams:
<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf>
[aplūkots 09.04.2018]
36. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2005-10-03 Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-10-03_spriedums.pdf [aplūkots 30.03.2018]
37. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03 . Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-38-03_Spriedums.pdf [aplūkots 29.03.2018.]
38. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-11-01_Spriedums.pdf [aplūkots 31.03.2018]
39. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums 2009. gada 13. februārī lietā Nr. 2008-34-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-34-01_Spriedums.pdf
40. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums 2018. gada 12. aprīlī lietā Nr. 2017-17-01 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/07/2017-17-01_Spriedums.pdf [aplūkots 14.04.2018]
41. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 4. jūlija spriedums lietā C09030814 Pieejams <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/320826.pdf>
[aplūkots 12.03.2018]
42. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 12.oktobra spriedums lietā Nr.C30283207
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/331719.pdf> [aplūkots 7.03.2018.]
43. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 13. decembra spriedums lietā C20234714 9. punkts
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/338015.pdf> [aplūkots 14.03.2018]
44. Latvijas Republikas Augstākā tiesas Civillietu departamenta 2018.gada 31.janvāra spriedums lietā Nr.C27181614
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/343147.pdf> [aplūkots 23.03.2018.]

45. Apkopojums par tiesu praksi lietās, kas izriet no servitūtu tiesībām. Pieejams:
http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2006/par%20servitutiem_tiesu%20prakses%20apkopojums.doc [aplūkots 04.03.2018]
46. Rīgas administratīvās rajona tiesas 2013. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. A420524611.
Pieejams:https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Febru%C4%81ris/20.02.2013/AL_2002_raj_A-00370-13_13.pdf
[aplūkots 12.03.2018]

Bakalaura darbs “Servitūtu nodibināšana tiesas ceļā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Jānis Gudēns

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: docents Dr. iur. Erlens Kalniņš _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Civiltiesisko zinātņu katedrā 2018. gada ____ . maijā

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē:

Komisijas sekretārs/e: _____